

Secretariaat-generaal voor de Synode

Vergroot de ruimte voor uw tent (Jesaja 54,2)

Werkdocument voor de Continentale Fase

Vaticaanstad 24 oktober 2022

Werkvertaling Interdiocesaan Pastoraal Beraad – nov 2022

Inhoud

Inleiding.....	3
1. De ervaring van de synodale reis	6
1.1 "De vruchten, het zaad en het onkruid van de synodaliteit"	6
1.2. Onze gemeenschappelijke waardigheid als gedoopten	8
2. Luisteren naar de Schrift	8
3. Naar een missionaire synodale Kerk	9
3.1 Een luisteren dat verwelkomt	10
3.2 Zusters en broeders voor de zending	12
3.3 Gemeenschap, participatie en medeverantwoordelijkheid	16
3.4 Synodaliteit krijgt vorm	20
3.5 Synodaal leven en liturgie.....	24
4. De volgende stappen.....	26
4.1 Een reis van bekering en hervorming.....	26
4.2 Methodologie voor de Continentale Fase	27

Inleiding

1. De synode is begonnen: een jaar na de opening van de synodale reis kunnen we dit met enthousiasme bevestigen! Tijdens dit eerste deel van de consultatiefase zijn miljoenen mensen over de hele wereld betrokken geweest bij de activiteiten van de synode: sommigen door deel te nemen aan de bijeenkomsten op lokaal niveau, sommigen door mee te werken aan de animatie en coördinatie van de activiteiten op de verschillende niveaus, en sommigen door de steun van hun gebed aan te bieden: *Wij spreken ook onze dank uit aan de contemplatieve zusters die hun volk in gebed hebben begeleid en blijven bidden voor de vruchten van de synode* (BC Peru). Al deze mensen die zich hebben ingezet zijn de echte protagonisten van de synode!

2. Zij zetten zich in beweging, aangespoord door een verlangen om te antwoorden op de basisvraag die het hele proces stuurt: *Hoe stelt dit 'samen op weg gaan', dat vandaag op verschillende niveaus plaatsvindt (van het lokale niveau tot het universele), de Kerk in staat om het Evangelie te verkondigen overeenkomstig de haar toevertrouwde zending; en tot welke stappen nodigt de Geest ons uit om te groeien als een synodale Kerk?* (Voorbereidend Document, nr. 2).

3. Onderweg ervoeren zij de vreugde van ontmoetingen als broeders en zusters in Christus, in het delen van wat in hen doorklonk bij het luisteren naar het Woord en het samen nadenken over de toekomst van de Kerk op basis van de impuls van het Voorbereidend Document (VD). Dit heeft het verlangen naar een steeds meer synodale Kerk gevoed: synodaliteit is voor hen niet langer een abstract concept, maar een concrete ervaring geworden; zij hebben de smaak ervan geproefd en willen daarmee doorgaan. *Door dit proces hebben we ontdekt dat synodaliteit een manier is om Kerk te zijn - in feite is het dé manier om Kerk te zijn. De Heilige Geest vraagt ons om meer synodaal te zijn* (BC Engeland en Wales).

4. Hun ervaringen zijn onder woorden gebracht in de bijdragen die de verschillende gemeenschappen en groepen aan de bisdommen hebben gestuurd. Deze bijdragen zijn samengevat en doorgegeven aan de bisschopsconferenties en op hun beurt hebben de bisschopsconferenties op basis van de hoofdlijnen van het VD een verslag opgesteld dat aan het secretariaat-generaal van de synode is toegezonden.

5. Wereldwijd overtrof de deelname alle verwachtingen. In totaal ontving het secretariaat van de synode bijdragen van 112 van de 114 bisschoppenconferenties en van alle 15 oosterse katholieke Kerken, plus reflecties van 17 van de 23 Dicasteries van de Romeinse curie naast die van religieuze oversten (USG/UISG), instituten van godgewijd leven en gemeenschappen van apostolisch leven, en van verenigingen en lekenbewegingen van gelovigen. Daarnaast kwamen er meer dan duizend bijdragen binnen van individuen en groepen en ook de inzichten die via de sociale media werden verzameld dankzij het initiatief van de 'Digitale Synode'. Dit materiaal werd verspreid onder een groep deskundigen: bisschoppen, priesters, godgewijde mannen en vrouwen, lekenmannen en -vrouwen, uit alle continenten en met expertise in zeer uiteenlopende disciplines. Na lezing van de rapporten zijn deze deskundigen bijna twee weken bijeengewoest met de schrijfgroep, bestaande uit de algemene relator, de secretaris-generaal van de synode, de ondersecretarissen en diverse functionarissen van het synodesecretariaat, plus leden van het Coördinatiecomité. Bij deze groep voegden zich ten slotte de leden van de Algemene Raad. Samen werkten zij in een sfeer van gebed en onderscheiding om de vruchten van hun lezing te delen ter voorbereiding van het opstellen van dit Document voor de Continentale Fase (DCF)

6. De citaten in het DCF moeten niet worden geïnterpreteerd als een bekrachtiging van de standpunten van een bepaald deel van de wereld noch als een eenvoudige weergave van de geografische verscheidenheid, hoewel er wel is gezorgd voor een zeker evenwicht in de herkomst

van de bronnen. Deze citaten zijn veeleer gekozen omdat zij op een erg krachtige, mooie of precieze manier uitdrukking geven aan gevoelens die meer in het algemeen in vele verslagen worden verwoord. Het is echter duidelijk dat geen enkel document de diepte van het geloof, de vitaliteit van de hoop en de energie van de naastenliefde die uit de ontvangen bijdragen spreekt, kan samenvatten. We zien er wel de kracht en de rijkdom in van de ervaring die de verschillende Kerken hebben opgedaan door zich uit te spreken en zich open te stellen voor de verscheidenheid van stemmen die het woord hebben genomen. Het mogelijk maken van deze ontmoeting en dialoog is de bedoeling van de synodale reis, waarvan het uiteindelijke doel niet het produceren van documenten is, maar het openen van hoopvolle horizonten voor de vervulling van de zending van de Kerk.

7. Het is binnen deze reis, die nog lang niet ten einde is, dat dit DCF zijn betekenis krijgt. Met het oog op de continentale fase van de synodale reis verzamelt het document rond een klein aantal centrale punten de hoop en zorgen van het volk van God uit de hele wereld. Op die manier biedt het de plaatselijke Kerken de gelegenheid om naar elkaars stem te luisteren met het oog op de continentale vergaderingen in 2023. Hun taak zal zijn om een lijst van prioriteiten op te stellen, waarop de eerste zitting van de XVIde gewone algemene vergadering van de bisschoppensynode, die van 4 tot 29 oktober 2023 zal worden gehouden, zich zal beraden.

8. Door de functie van het DCF te verduidelijken, kunnen we ook verduidelijken wat het niet is: het is geen definitief document, want het proces is nog lang niet voltooid; het is geen document van het leergezag van de Kerk noch het verslag van een sociologisch onderzoek; het biedt geen formulering van operationele aanwijzingen, doelen en doelstellingen noch een volledige uitwerking van een theologische visie. Toch is het theologisch in die zin dat het geladen is met de bij uitstek theologische schat die besloten ligt in de ervaring van het luisteren naar de stem van de Geest die door het godsvolk wordt vertolkt, waardoor zijn *sensus fidei* naar voren komt. Maar het is ook een theologisch document in die zin dat het ten dienste staat van de zending van de Kerk: het verkondigen van Christus die is gestorven en opgestaan voor het heil van de wereld.

9. Om misverstanden bij de lezing ervan te voorkomen, is het essentieel om de bijzondere aard van het DCF en de structuur ervan voor ogen te houden. Het document opent met een hoofdstuk dat meer biedt dan een eenvoudig verslag van 'wat er gebeurd is', met een verhaal over de synodale ervaring tot nu toe, met de raadpleging van het volk van God in de plaatselijke Kerken en de onderscheiding door de herders in de bisschopsconferenties. Het geeft een profiel van de synodale ervaring, presenteert de moeilijkheden die werden ondervonden en de belangrijkste vruchten die werden verzameld en identificeert de hoekstenen van wat een authentieke collectieve ervaring van het christelijke geloof is. Het geeft dus geen definitie van synodaliteit in strikte zin - daarvoor kunt u het VD raadplegen of het materiaal op de website van de synode (www.synod.va) - maar verwoordt de gedeelde betekenis van de ervaring van synodaliteit die door de deelnemers werd beleefd. Wat naar voren komt, is een diepgaande hernieuwde toe-eigening van de gemeenschappelijke waardigheid van alle gedoopten. Dit is de authentieke pijler van een synodale Kerk en het theologische fundament van een eenheid die in staat is de drang naar homogenisering te weerstaan. Zo kunnen wij de verscheidenheid aan charismatische gaven die de Geest met onvoorspelbare overvloed over de gelovigen uitstort, blijven bevorderen en zinvol inzetten.

10. Het tweede hoofdstuk presenteert een Bijbelse icoon, het beeld van de tent waarmee hoofdstuk 54 van het boek Jesaja opent. Dit beeld en dit verhaal vormen een sleutel tot een interpretatie van de inhoud van het DCF in het licht van het Woord, en plaatsen het in het kader van Gods belofte die een roeping wordt voor zijn Volk en zijn Kerk: 'Vergroot de ruimte van uw tent!'

11. Deze tent is een ruimte van *communio*, een plaats van participatie en een basis voor de zending. Het derde hoofdstuk articuleert op zijn beurt de sleutelwoorden van de synodale reis en verbindt ze

met de vruchten van het luisteren naar het volk van God. Het doet dit door ze samen te brengen rond vijf creatieve spanningen die met elkaar verweven zijn:

1) Luisteren als openheid om te verwelkomen. Dit begint bij een verlangen naar radicale inclusie - niemand wordt uitgesloten - te zien in een perspectief van gemeenschap met zusters en broeders en met onze gemeenschappelijke Vader. Luisteren verschijnt hier niet als een instrumentele handeling, maar als het overnemen van de basishouding van een God die luistert naar zijn volk, als de navolging van een Heer die in de evangeliën voortdurend aan ons wordt voorgesteld in het luisteren naar de mensen die naar Hem toe komen langs de wegen van het Heilig Land. In deze zin is luisteren al zending en verkondiging.

2) Onze innerlijke gedrevenheid voor de zending. Dit is een zending waarvan katholieken erkennen dat ze moet worden gerealiseerd met broeders en zusters van andere confessies en in dialoog met gelovigen van andere religies, waarbij menselijke daden van zorg worden omgezet in authentiek spirituele ervaringen die het gelaat verkondigen van een God die zozeer om ons geeft dat Hij zijn eigen leven geeft opdat wij het in overvloed zouden hebben.

3) Het uitvoeren van de zending vereist een stijl die gebaseerd is op participatie. Dit komt overeen met de volledige aanneming van de medeverantwoordelijkheid van alle gedoopten voor de ene zending van de Kerk die voortvloeit uit de gemeenschappelijke waardigheid door het doopsel.

4) De creatie van concrete mogelijkheden voor gemeenschap, participatie en zending door middel van structuren en instellingen die leven dankzij mensen die door een levende spiritualiteit gevormd en ondersteund worden.

5) De liturgie, met name de eucharistische liturgie, bron en hoogtepunt van het christelijke leven, die de gemeenschap samenbrengt, de gemeenschap tastbaar maakt, de uitoefening van de participatie mogelijk maakt en de dynamiek van de zending voedt met het Woord en de sacramenten.

12. Het vierde hoofdstuk ten slotte biedt een blik op de toekomst door een beroep te doen op twee niveaus die beide onontbeerlijk zijn om de weg te vervolgen: het spirituele niveau dat ons wil oriënteren op een horizon van missionaire synodale bekering en het methodologische niveau dat de volgende stappen voor de continentale fase uitstippelt.

13. Het DCF zal alleen verstaanbaar en nuttig zijn als het gelezen wordt met de ogen van de leerling die het herkent als een getuigenis van de weg van bekering naar een synodale Kerk. Dit betekent: een Kerk die al luisterend leert hoe zij haar evangelisatieopdracht kan vernieuwen in het licht van de tekenen van de tijd, om de mensheid een manier van zijn en leven te blijven aanbieden waarin iedereen zich als protagonist opgenomen kan voelen. Op deze weg is de lamp voor onze voeten het Woord van God, dat licht biedt om de beleefde ervaring te herlezen, te interpreteren en uit te drukken.

14. Samen bidden wij:

Heer, U hebt heel uw volk in synode bijeengebracht.

Wij danken U voor de vreugde

ervaren door hen die besloten hebben dit jaar op weg te gaan

om te luisteren naar God en naar hun broeders en zusters,

met een houding van openheid, nederigheid, gastvrijheid en broederlijkheid.

Help ons deze bladzijden te betreden als 'heilige grond'.

Kom Heilige Geest: wees de gids van onze gezamenlijke reis!

1. De ervaring van de synodale reis

15. De verslagen van de Kerken over de hele wereld geven uitdrukking aan de vreugde, de hoop, het lijden en de wonden van de leerlingen van Christus. In hun woorden klinkt door wat de kern is van de hele mensheid. Zij drukken het verlangen uit naar een Kerk die onder leiding van de Geest met Christus op weg gaat om haar evangelisatieopdracht te vervullen. *"Onze huidige 'synode'-ervaring heeft bij de leken gelovigen het idee en het verlangen gewekt om betrokken te raken bij het leven van de Kerk, bij haar engagement in de wereld van vandaag en bij haar pastorale werk ter plaatse"* (BC Canada).

1.1 'De vruchten, het zaad en het onkruid van de synodaliteit'

16. Het eerste deel van de synodale reis heeft een overvloed aan vruchten opgeleverd, nieuwe zaden die nieuwe groei beloven, en vooral een ervaring van vreugde in moeilijke tijden: *Wat voornamelijk voortkomt uit de vruchten, de zaden en het onkruid van de synodaliteit zijn stemmen die een grote liefde hebben voor de Kerk, stemmen die dromen van een Kerk van geloofwaardige getuigen, een Kerk die inclusief, open en gastvrij is als familie van God* (BC Zimbabwe). Haïti zegt hetzelfde als vele anderen: *Ondanks de voortdurende gevallen van ontvoering en geweld geven de verslagen van de bisdommen uitdrukking aan de vreugde van al wie actief heeft kunnen deelnemen aan deze eerste fase van de synode* (BC Haïti). Dit is een vreugde die velen wensen uit te breiden en te delen met anderen. Het bisdom Ebibeyín (Equatoriaal-Guinea) sluit zich hierbij aan: *Deze synodale ervaring is een van de meest verrijkende geweest die velen in hun christelijk leven hebben kunnen meemaken. Vanaf het eerste moment dat het werk van de synode begon tot het punt waar we nu zijn, is er groot enthousiasme onder het volk van God.* Onder de vruchten van de synode-ervaring benadrukken verschillende samenvattingen het versterkte gevoel tot de Kerk te behoren en het concrete besef dat de Kerk niet alleen uit priesters en bisschoppen bestaat: *Bij het delen van de fundamentele vraag: 'Hoe gebeurt dit samen op reis gaan vandaag in uw specifieke Kerk?' werd opgemerkt dat de mensen zich van de ware aard van de Kerk bewust werden en in dat licht de situatie van hun specifieke Kerk konden zien* (BC Bangladesh).

17. De methode van het geestelijk gesprek, die velen in staat stelde om eerlijk naar de realiteit van het kerkelijke leven te kijken en de lichtpunten en schaduwen te benoemen, werd alom gewaardeerd. Deze eerlijke evaluatie droeg onmiddellijk missionaire vruchten. *Er is een sterke mobilisatie van het volk van God, de vreugde van het samenkomen, het samen op weg gaan en het vrijuit spreken. Sommige christenen die zich gekwetst voelden en zich van de Kerk hadden gedistantieerd, kwamen tijdens deze consultatiefase terug* (BC Centraal-Afrikaanse Republiek). Velen benadrukten dat dit de eerste keer was dat de Kerk naar hun mening vroeg en ze wensen deze reis voort te zetten: *Vergaderingen in de geest van de synodale methode, waarin alle leden van de parochie of gemeenschap open en eerlijk hun mening kunnen geven, en vergaderingen met verschillende groepen buiten de kerk moeten worden voortgezet. Deze vorm van samenwerking moet een van de 'ongeschreven wetten' van de kerkcultuur worden, zodat de toenadering tussen gelovigen en groepen in de samenleving wordt bevorderd en zo bij de mensen de bereidheid ontstaat tot een diepere dialoog* (EG Letland).

18. Er is echter geen gebrek aan uitdagingen, iets wat de verslagen niet verhullen. Sommige daarvan houden verband met het samenvallen van de raadplegingsfase met de pandemie; andere vloeien voort uit de moeilijkheid om te begrijpen wat synodaliteit betekent, de nood aan een extra inspanning om het materiaal te vertalen en te integreren, het onvermogen om in sommige lokale contexten synodale bijeenkomsten te organiseren of de weerstand tegen het voorstel. Er is geen

gebrek aan zeer duidelijke blijken van afwijzing: *Ik wantrouw de synode. Ik denk dat zij geroepen is om de leer van Christus verder te veranderen en zijn Kerk verder te verwonden* (individuele inzending uit het VK). Vaak werd de vrees geuit dat de nadruk op synodaliteit de Kerk ertoe zou kunnen brengen mechanismen en procedures aan te nemen die uitgaan van een democratisch meerderheidsbeginsel. Onder de moeilijkheden moet ook het scepticisme over de werkelijke doeltreffendheid of bedoeling van het synodale proces worden vermeld: *Sommigen uitten hun twijfels over de uitkomst van het synodale proces, omdat zij de Kerk beschouwen als een starre instelling die niet bereid is zichzelf te veranderen en te moderniseren of omdat zij vermoeden dat de synodale uitkomsten van tevoren vaststaan*" (BC Canada).

19. Talrijke verslagen maken melding van de angst en het verzet van de clerus, maar ook van de passiviteit van de leken, hun angst om zich vrij te uiten en de moeilijkheid om de rol van de priesters en bisschoppen binnen de synodale dynamiek te begrijpen en te verwoorden: *In dit proces was er ook verzet, gebrek aan deelname, gemeenschappen die niet meededen. Dit kan deels te wijten zijn aan de nieuwheid van de uitdaging, aangezien veel gemeenschappen niet gewend zijn aan deze manier van Kerk-zijn. Het was ook te wijten aan het feit dat sommige leiders en pastors niet de animerende en richtinggevende rol op zich namen die hen toekwam. Verschillende diocesane verslagen klagen over het gebrek aan of de zwakke betrokkenheid van de priesters* (BC Chili). In veel gevallen blijkt uit het synodale proces en het materiaal dat er een wijdverbreide ervaring is van een afstand tussen priesters en de rest van het godsvolk: *Uit overleg in bisdommen en op nationaal niveau is gebleken dat de relatie tussen priesters en gelovigen op veel plaatsen moeilijk is. Enerzijds is er kritiek op een afstand tussen geestelijken en leken; op sommige plaatsen worden priesters zelfs ervaren als een obstakel voor een vruchtbare gemeenschap. Tegelijkertijd worden de uitdagingen voor priesters benoemd: het tekort aan priesters en ook het toenemende verlies van vrijwilligers leiden tot uitputting. Ook voelen priesters zich niet altijd gehoord, sommigen zien hun ambt in twijfel getrokken. Wat is een goede priester? Hoe kan het parochieleven een verrijkende ervaring zijn voor alle betrokkenen? Waarom zijn er steeds minder mannen die een roeping hebben? Deze vragen moeten worden besproken* (BC Oostenrijk).

20. Een erg belangrijk obstakel op de gemeenschappelijke weg is het schandaal van het misbruik door leden van de clerus of door personen met een kerkelijk ambt: in de eerste plaats misbruik van minderjarigen en kwetsbare personen, maar ook misbruik van andere aard (geestelijk, seksueel, economisch, van gezag, van geweten). Dit is een open wonde die slachtoffers en overlevenden, hun families en hun gemeenschappen pijn blijft doen: *Er werd voortdurend verwezen naar de impact van de crisis rond seksueel misbruik door geestelijken en de reactie van de Kerk [...]. Voor velen is de nasleep hiervan nog steeds een belangrijke, onopgeloste kwestie. Er was een dringende behoefte aan erkenning van het kwaad en de schade, en aan intensievere inspanningen om de kwetsbaren te beschermen, de schade aan het morele gezag van de Kerk te herstellen en het vertrouwen te herstellen. Sommige bisdommen meldden dat de deelnemers wensten dat ze openlijk het misbruik uit het verleden zouden erkennen en daarvoor boete zouden doen*" (BC Australië). Een zorgvuldige en pijnlijke reflectie over de erfenis van het misbruik heeft vele synodegroepen ertoe gebracht op te roepen tot een cultuuromslag in de Kerk met het oog op meer transparantie, verantwoordingsplicht en medeverantwoordelijkheid.

21. Bovendien heeft de synodale weg in te veel landen het pad doorkruist van de oorlogen die onze wereld met bloed besmeuren, *wwaardoor fanatisme van allerlei aard en vervolgingen en zelfs massamoorden vrij spel kregen Er werden sektarische en etnische opruiingen vastgesteld die ontaarden in gewapende en politieke conflicten, vaak met veel bloedvergieten*" (maronitische Kerk). Erg pijnlijk zijn de situaties waarin christenen, onder meer katholieken, leven in landen die met elkaar in oorlog zijn. Zelfs in deze kwetsbare situaties die de confrontatie met het kruis en de verrijzenis

intensiveren, zijn de christelijke gemeenschappen in staat geweest de uitnodiging op te nemen om ervaringen van synodaliteit op te bouwen, na te denken over wat het betekent om samen op te trekken en de wens uit te spreken dit te kunnen blijven doen: *Met betrekking tot de tragedie van de genocide tegen de Tutsi's die het Rwandese volk zo verdeeld heeft, moet men het thema van de communio meer verdiepen met het oog op een echte genezing van de collectieve herinnering. Deze synode heeft ons beter doen inzien dat het pastoraat van eenheid en verzoening een prioriteit moet blijven* (BC Rwanda).

1.2. Onze gemeenschappelijke waardigheid als gedoopten

22. Ervaringen van doorleefde synodaliteit vormen *een cruciaal en waardevol moment om te beseffen hoe wij allen door ons doopsel een gemeenschappelijke waardigheid en roeping delen in het leven van de Kerk* (BC Ethiopië). Deze fundamentele verwijzing naar het doopsel - niet als een abstract concept, maar als een doorvoelde identiteit - brengt onmiddellijk het verband in beeld tussen de synodale vorm van de Kerk en de mogelijkheid om haar zending te vervullen: *Er was een groeiend inzicht dat het belangrijk is dat allen die de zegen van het doopsel hebben ontvangen, samen op weg gaan en de leiding van de Heilige Geest delen en onderscheiden door wie zij geroepen worden. Er was een diep besef dat in de synodale Kerk samen op weg gaan de manier is om een missionaire Kerk te worden* (BC Japan). Veel plaatselijke Kerken in contexten waar veel christelijke denominaties aanwezig zijn, leggen een bijzondere nadruk op de waardigheid vanuit het doopsel van alle christelijke zusters en broeders en op de gemeenschappelijke zending in dienst van het Evangelie. Een synodaal proces is niet compleet wanneer er geen ontmoetingen zijn met broeders en zusters van andere confessies, wanneer er geen uitwisseling en dialoog met hen plaatsvindt en er geen gemeenschappelijke activiteiten zijn. Uit de verslagen spreekt het verlangen naar een diepere oecumenische ontmoeting en de behoefte aan vorming om dit te ondersteunen.

23. De verslagen presenteren het synodeproces als een ervaring van nieuwheid en verfrissing: *Het volk van God merkte op dat het uniek was om vrijuit te spreken en gehoord te worden in georganiseerde gesprekken met open einde en met aandacht voor de leiding van de Heilige Geest. Ze spraken erover hoe zij, na tientallen jaren van kerkbezoek, voor het eerst aan het woord werden gelaten* (BC Pakistan). Nog een ander beeld verwijst naar een ervaring van bevrijding en nieuw leven: de eierschaal die breekt als het nieuwe leven zijn vleugels uitslaat.

24. Elders duiken uitdrukkingen op die eerder de idee oproepen van afstand tussen familieleden en het verlangen naar hun terugkeer, naar het einde van een collectieve vervreemding van de eigen identiteit als synodale Kerk. Om een Bijbels beeld te gebruiken, zou men kunnen zeggen dat de synodale reis de eerste stappen markeert van de terugkeer uit een ervaring van collectieve ballingschap, waarvan de gevolgen het hele volk van God treffen: als de Kerk niet synodaal is, kan niemand zich echt volledig thuis voelen.

2. Luisteren naar de Schrift

25. Het is tot een volk dat in ballingschap leeft dat de profeet woorden richt die ons vandaag helpen ons te richten op datgene waartoe de Heer ons oproept doorheen de praktijk van de beleefde synodaliteit: *Vergroot de plaats voor je tent, span het tentdoek wijder uit, zonder enige terughoudendheid. Verleng de touwen, zet de tentpinnen vast.* (Jes. 54, 2).

26. Voor het volk in ballingschap roepen de woorden van de profeet de herinnering op aan de ervaring van de uittocht, toen zij in tenten verbleven, en verkondigen ze de belofte van de terugkeer naar hun land, een teken van vreugde en hoop. Om zich hierop voor te bereiden, is het nodig de tent

te vergroten, waarbij de drie elementen van haar structuur aan bod komen. Het eerste is het tentdoek, dat beschermt tegen zon, wind en regen, en een ruimte van leven en gezelligheid afbakt. Het moet worden vergroot, zodat het ook degenen kan beschermen die zich nog buiten deze ruimte bevinden, maar die zich geroepen voelen haar te betreden. De touwen die de doeken bijeenhouden zijn het tweede structurele element van de tent. Zij moeten de nodige spanning houden om de tent niet te laten doorhangen en tegelijkertijd de soepelheid bewaren om de bewegingen van de wind op te vangen. Als de tent vergroot, moeten de touwen worden verlengd om de juiste spanning te behouden. De tentpinnen ten slotte, vormen het derde element: zij verankeren de structuur in de grond en zorgen voor stevigheid. Maar ze kunnen worden verplaatst als de tent elders moet worden opgezet.

27. Als wij deze woorden van Jesaja vandaag beluisteren, nodigen zij ons uit ons de Kerk voor te stellen als een tent, ja als de tent van samenkomst die het volk vergezelde op zijn tocht door de woestijn. Geroepen om zich uit te breiden, maar ook om zich te verplaatsen. In het midden ervan staat het tabernakel, dat wil zeggen de aanwezigheid van de Heer. Het draagvermogen van de tent wordt verzekerd door de sterkte van de tentpinnen, dat wil zeggen de fundamenten van het geloof die niet veranderen, maar verplaatst en in steeds nieuwe grond geplant kunnen worden, zodat de tent het volk kan vergezellen op zijn tocht door de geschiedenis. Ten slotte moet de structuur van de tent, om niet te bezwijken, de verschillende krachten en spanningen waaraan zij wordt blootgesteld in evenwicht houden: een metafoor die de nood aan onderscheiding uitdrukt. Dit is de wijze waarop veel verslagen de Kerk zien: een ruim, maar niet homogeen onderkomen, in staat om iedereen te beschutten, maar open om binnen en buiten te gaan (vgl. Joh 10, 9), en op weg om de Vader en de hele mensheid te omarmen.

28. Het vergroten van de tent houdt in dat anderen erin worden opgenomen en dat er ruimte wordt gemaakt voor hun verscheidenheid. Het houdt dus de bereidheid in om uit liefde aan zichzelf te sterven en zichzelf terug te vinden in en door de relatie met Christus en de naaste: *Werkelijk, Ik verzeker u, als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft brengt hij veel vruchten voort.* (Joh 12,24). De vruchtbaarheid van de Kerk hangt af van de aanvaarding van deze dood, die echter geen vernietiging is, maar een ervaring van ontleding om door Christus vervuld te worden door de Heilige Geest. Het is dus een proces waardoor wij rijkere relaties ontvangen, diepere banden met God en elkaar. Dit is de plaats van genade en van gedaanteverandering. Daarom beveelt de apostel Paulus aan: *Laat onder u de gezindheid heersen die Christus Jezus had. Hij, die de gestalte van God had, maakte er geen aanspraak op aan God gelijk te zijn, maar deed afstand van zijn positie en nam de gestalte aan van een dienaar. Hij werd gelijk aan de mensen* (Fil. 2, 5-7). Het is onder deze voorwaarde dat de leden van de Kerk, individueel en als gemeenschap, kunnen samenwerken met de Heilige Geest bij het vervullen van de zending die Jezus Christus aan zijn Kerk heeft toevertrouwd: dit is een liturgische, eucharistische handeling.

3. Naar een missionaire synodale Kerk

29. De Bijbelse beeldspraak van de tent sluit aan bij andere beelden die in tal van rapporten voorkomen: die van het gezin en die van een thuis, als de plaats waar mensen bij willen horen en naar terug willen keren. *Het kerkelijke huis heeft geen deuren die sluiten, maar een perimeter die zich voortdurend verbreedt* (BC Italië). De tegenstelling tussen thuis en ballingschap, tussen toebehoren en uitsluiting, wordt in de verslagen als een spanning ervaren. Iemand merkte op: *Degenen die zich thuis voelen in de Kerk voelen de afwezigheid van degenen die dat niet doen* (BC Ierland). Via deze bijdragen horen we de droom van *een wereldwijde en synodale Kerk die eenheid in verscheidenheid beleeft. God bereidt iets nieuws voor en wij moeten daaraan meewerken* (USG/UISG).

30. De inzendingen zijn bemoedigend omdat zij twee van de belangrijkste spirituele verleidingen vermijden waarmee de Kerk wordt geconfronteerd in haar antwoord op diversiteit en de spanningen die daaruit voortvloeien. De eerste is om verstrikt te blijven in het conflict, zodat onze horizon krimpt en wij het besef van het geheel verliezen en vervallen in subidentiteiten. Dat is typisch een ervaring van Babel en niet van Pinksteren, herkenbaar in vele aspecten van onze wereld. De tweede is dat we geestelijk afstand nemen en ongeïnteresseerd raken in de betreffende spanningen, en onze eigen weg gaan zonder ons in te laten met de naaste medemensen op deze reis. Daarentegen *luit de oproep om op een betere manier te gaan staan in het spanningsveld van waarheid en barmhartigheid, zoals Jezus deed [...]. De droom is een Kerk die volledig de christologische paradox beleeft, die vrijmoedig haar authentieke leer verkondigt en tegelijkertijd een getuigenis van radicale inclusie en aanvaarding biedt door haar pastorale begeleiding gebaseerd op onderscheiding* (EG Engeland en Wales).

31. De visie van een Kerk die in staat is tot radicale inclusie, gedeelde *belonging* (een gedeeld gevoel van erbij te horen) en diepe gastvrijheid volgens de leer van Jezus staat centraal in het synodale proces: *In plaats van ons te gedragen als poortwachters die proberen anderen van de maaltijd uit te sluiten, moeten wij meer doen om ervoor te zorgen dat mensen weten dat iedereen hier een plaats en een thuis kan vinden* (opmerking van een parochiegroep uit de VS). Wij zijn geroepen om naar alle plaatsen te gaan, vooral tot buiten de vertrouwde plekken, *de comfortabele positie te verlaten van hen die gastvrijheid verlenen om ons te laten verwelkomen in het bestaan van hen die onze tochtgenoten zijn op de reis van de mensheid* (BC Duitsland).

3.1 Een luisteren dat verwelkomt

32. Op deze reis hebben de Kerken ingezien dat de weg naar meer inclusie - de vergrote tent - geleidelijk verloopt. Hij begint met luisteren en vraagt een ruimere en diepere bekering van attitudes en structuren, alsook een nieuwe benadering van pastorale begeleiding. Hij begint met de bereidheid te erkennen dat de periferie de plaats kan zijn waar een oproep tot bekering weerklinkt, samen met de oproep om het Evangelie meer vastberaden in praktijk te brengen. Luisteren vereist dat wij anderen erkennen als subject van hun eigen reis. Als we dat doen, voelen anderen zich welkom, niet veroordeeld, vrij om hun eigen spirituele reis te delen. Deze ervaring is in vele contexten opgedaan en voor sommigen was dit het meest transformerende aspect van het hele proces. De synodale ervaring kan gelezen worden als een weg van erkenning voor hen die zich onvoldoende erkend voelen in de Kerk. Dit geldt met name voor die leken, diakens en godgewijde mannen en vrouwen die voorheen het gevoel hadden dat de institutionele Kerk niet geïnteresseerd was in hun geloofsbeleving of hun opvattingen.

33. De verslagen gaan ook in op de moeilijkheid om diepgaand te luisteren en te aanvaarden dat men daardoor verandert. Zij wijzen op het gebrek aan gemeenschappelijke luister- en onderscheidingsprocessen en vragen om meer vorming op dit gebied. Voorts wijzen ze op het voortbestaan van structurele belemmeringen, zoals: hiërarchische structuren die autocratische tendensen in de hand werken, een klerikale en individualistische cultuur die individuen isoleert en de relatie tussen priesters en leken fragmenteert, socioculturele en economische ongelijkheden die de rijken en opgeleiden bevoordelen en het ontbreken van 'intermediaire ruimtes' die ontmoetingen tussen leden van onderling gescheiden groepen bevorderen. In het rapport van Polen staat: *Niet luisteren leidt tot onbegrip, uitsluiting en marginalisering. Als een verder gevolg creëert het geslotenheid, simplificatie, gebrek aan vertrouwen en angst die de gemeenschap ten gronde richt. Wanneer priesters niet willen luisteren en excuses zoeken in bijvoorbeeld het grote aantal activiteiten of wanneer vragen onbeantwoord blijven, ontstaat een gevoel van verdriet en vervreemding in de*

harten van de leken gelovigen. Zonder luisteren houden de antwoorden op de moeilijkheden van de gelovigen geen rekening met de context en gaan zij niet in op de essentie van de problemen die ze ondervinden, zodat ze verworden tot leeg moralisme. De leken voelen dat de afwezigheid van een oprecht luisterend oor voortkomt uit angst van de priesters voor een pastoraal engagement. Een soortgelijk gevoel groeit wanneer bisschoppen geen tijd hebben om te spreken met en te luisteren naar de gelovigen.

34. Tegelijkertijd zijn de verslagen gevoelig voor de eenzaamheid en het isolement van vele leden van de clerus, die zich niet gehoord, gesteund en gewaardeerd voelen. Misschien is een van de minst zichtbare stemmen in de verslagen die van priesters en bisschoppen, die voor zichzelf spreken en over hun ervaring van het samen op weg zijn. Er moet heel aandachtig geluisterd worden om gewijde ambtsdragers de gelegenheid te geven de vele dimensies van hun emotioneel en seksueel leven te bespreken. Bovendien wordt gewezen op de noodzaak te zorgen voor passende vormen van opvang en bescherming voor de vrouwen en eventuele kinderen van priesters die de gelofte van het celibaat hebben verbroken en die anders het risico lopen van ernstig onrecht en discriminatie.

Een optie voor jongeren, mensen met een handicap en de verdediging van het leven

35. Er bestaat universele bezorgdheid over de zwakke aanwezigheid van de stem van jongeren in het synodeproces en in toenemende mate in het leven van de Kerk. Een hernieuwde aandacht voor jongeren, hun vorming en begeleiding is dringend nodig, ook als een mogelijkheid om de conclusies van de vorige synode over *Jongeren, geloof en roeping* (2018) uit te voeren. Bij die gelegenheid waren het juist jongeren die de nood aan een meer synodale Kerk naar voren brachten met het oog op de overdracht van het geloof vandaag. Het initiatief 'Digitale Synode' is een belangrijke poging om naar jongeren te luisteren en biedt nieuwe inzichten voor de verkondiging van het Evangelie. Het rapport van de Antillen stelt: *Aangezien onze jongeren een hoge mate van vervreemding ervaren, moeten we een voorkeursoptie hebben voor de jongeren.*

36. Tal van rapporten wijzen op het ontbreken van passende structuren en manieren om gehandicapten te begeleiden en roepen op tot nieuwe manieren om hun bijdrage te verwelkomen en hun participatie te bevorderen. In weerwil van haar eigen leer dreigt de Kerk de manier waarop de samenleving hen terzijde schuift te imiteren. *De genoemde vormen van discriminatie - het niet luisteren, de schending van het recht om te kiezen waar en bij wie men woont, het ontzeggen van de sacramenten, de beschuldiging van hekserij, misbruik en andere beschrijven een cultuur van afwijzing van personen met een handicap. Ze ontstaan niet toevallig, maar hebben een gemeenschappelijke wortel: de idee dat het leven van personen met een handicap minder waard is dan dat van anderen* (Verslag van de speciale synodale raadpleging van personen met een handicap door het Dicasterie voor Leken, Gezin en Leven).

37. Even prominent is de inzet van het volk van God voor de verdediging van kwetsbaar en bedreigd leven in al zijn stadia. Voor de Oekraïense Grieks-katholieke Kerk maakt het bijvoorbeeld deel uit van de synodaliteit om *het verschijnsel van vrouwelijke migratie te bestuderen en steun te bieden aan vrouwen van verschillende leeftijdsgroepen; speciale aandacht te schenken aan vrouwen die besluiten tot abortus uit angst voor materiële armoede en afwijzing door hun familie in Oekraïne; educatieve activiteiten te organiseren voor vrouwen die een verantwoorde keuze moeten maken in een moeilijke periode van hun leven, met de bedoeling het leven van ongeboren kinderen te behouden en te beschermen en abortus te voorkomen; te zorgen voor vrouwen met een post-abortussyndroom.*

Luisteren naar degenen die zich verwaarloosd en buitengesloten voelen

38. Uit de verslagen blijkt duidelijk dat veel gemeenschappen synodaliteit al hebben opgevat als een uitnodiging om te luisteren naar hen die zich uit de Kerk verdreven voelen. De groepen die zich

verbannen voelen, zijn divers, te beginnen met veel vrouwen en jongeren die zich niet erkend voelen in hun gaven en capaciteiten. Binnen deze groepen, die onderling zeer heterogeen zijn, voelen velen zich vernederd, miskend en verwaarloosd. Verlangend naar een thuis kenmerkt ook degenen die zich na de liturgische ontwikkelingen van het Tweede Vaticaans Concilie niet op hun plaats voelen. Voor velen werkt de ervaring dat er serieus naar hen wordt geluisterd transformerend en een eerste stap om zich opgenomen te voelen. Anderzijds was het een bron van verdriet dat sommigen het gevoel hadden dat hun deelname aan het synodeproces niet welkom was: dit vraagt om begrip en dialoog.

39. Onder degenen die vragen om een meer inhoudelijke dialoog en een meer gastvrije ruimte vinden we ook degenen die om verschillende redenen een spanning voelen tussen deel uitmaken van de Kerk en hun eigen liefdesrelatie, zoals: hertrouwde gescheidenen, alleenstaande ouders, mensen die in een polygaam huwelijk leven, LGBTQ-mensen, enz. Uit verslagen blijkt hoe deze vraag naar gastvrijheid veel plaatselijke Kerken op de proef stelt: *Mensen vragen dat de Kerk een toevluchtsoord is voor de gewonde en gebroken mensen, niet een instelling voor het perfecte. Ze verlangen dat de Kerk mensen tegemoet treedt waar ze zijn, met hen op weg gaat in plaats van hen te veroordelen en echte relaties opbouwt met zorg en authenticiteit, niet met een vooropgezet superieure doelstelling* (BC USA). Zij geven ook blijk van onzekerheid over hoe te reageren en wijzen op de behoefte aan onderscheiding van de universele Kerk: *Er is een nieuw fenomeen in de Kerk dat absoluut nieuw is in Lesotho: relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht. [...] Deze nieuwe ontwikkeling is verontrustend voor katholieken en voor hen die het als een zonde beschouwen. Verrassend genoeg zijn er katholieken in Lesotho die dit gedrag beginnen te vertonen en verwachten dat de Kerk hen en hun manier van doen accepteert. [...] Dit is een problematische uitdaging voor de Kerk omdat deze mensen zich uitgesloten voelen* (BC Lesotho). Ook degenen die het gewijde ambt hebben verlaten en getrouwd zijn, vragen om een meer gastvrije Kerk, met een grotere bereidheid tot dialoog.

40. Ondanks de culturele verschillen zijn er opmerkelijke overeenkomsten tussen de verschillende continenten als het gaat om mensen die in de samenleving en ook in de christelijke gemeenschap als uitgesloten worden beschouwd. In veel gevallen ontbreekt hun stem in het synodeproces en verschijnen zij enkel in verslagen omdat anderen over hen spreken en hun uitsluiting betreuren: *Als Boliviaanse Kerk betreuren wij het dat wij niet in staat zijn geweest de armen in de periferie en op de meest afgelegen plaatsen effectief te bereiken* (BC Bolivia). Tot de meest genoemde uitgesloten groepen behoren: de armsten, eenzame ouderen, inheemse volkeren, migranten zonder enige binding en in een onzekere situatie, straatkinderen, alcohol- en drugsverslaafden, degenen die in het criminele circuit terecht zijn gekomen en voor wie prostitutie de enige kans lijkt om te overleven, slachtoffers van mensenhandel, overlevenden van misbruik (in de Kerk en daarbuiten), gevangenen, groepen die gediscrimineerd worden en geweld ondervinden op grond van ras, etniciteit, geslacht, cultuur en seksualiteit. In de verslagen verschijnen ze allemaal als mensen met een gezicht en een naam, die oproepen tot solidariteit, dialoog, begeleiding en gastvrijheid.

3.2 Zusters en broeders voor de zending

41. De Kerk is drager van de verkondiging van de volheid van leven: *Ik ben gekomen opdat zij leven hebben en het in overvloed hebben"* (Joh 10, 10). De evangeliën stellen de volheid van leven en de vervulling van het Rijk Gods niet voor als afzonderlijke realiteiten of werkterreinen, maar altijd als dynamisch met elkaar verweven processen. De opdracht van de Kerk is Christus aanwezig te brengen te midden van zijn volk door het Woord te lezen, de sacramenten te vieren en door alle vormen van zorg voor gekwetste en lijdende mensen. *Het is noodzakelijk dat wij allen in de Kerk een proces van bekering doormaken om aan deze behoefte tegemoet te komen, wat inhoudt dat wij het kerygma voorstellen als de fundamentele verkondiging en luisteren naar Christus die voor ons gekruisigd en*

verrezen is. [...] Vandaar het belang om terug te keren naar de essentie van het christelijke leven en van onze eerste liefde, en terug te gaan naar onze wortels in de eerste gemeenschappen, dat wil zeggen, waar alle dingen gemeenschappelijk waren (BC Costa Rica).

42. Bij het vervullen van onze zending groeien wij naar de maat van onze christelijke roeping. 'Onze tent uitbreiden' is de kern van deze missionaire activiteit. Daarom biedt een synodale Kerk een krachtig getuigenis van het Evangelie aan de wereld: *De Heilige Geest dringt aan op de vernieuwing van onze strategieën, verbintenissen, toewijding en motivatie, zodat wij samen kunnen op weg gaan en diegenen bereiken die het verst weg zijn: door het woord van God met enthousiasme en vreugde te verspreiden, door onze talenten, gaven en vaardigheden aan te wenden, door de nieuwe uitdagingen aan te gaan en door culturele veranderingen tot stand te brengen in het licht van het Evangelie en het leven van de Kerk (BC Venezuela).* De verslagen bevatten de droom van een dergelijke Kerk: een Kerk die diep betrokken is bij de uitdagingen van de wereld en in staat is daarop te reageren door middel van concrete transformaties. *De wereld heeft een 'Kerk die naar buiten treedt' nodig, die de scheiding tussen gelovigen en niet-gelovigen afwijst, die naar de mensheid kijkt en haar meer biedt dan een doctrine of een strategie, een ervaring van heil, een 'gave van de gave' die beantwoordt aan de roep van de mensheid en de natuur (BC Portugal).*

De zending van de Kerk in de wereld van vandaag

43. Synodaliteit is een oproep van God om samen op weg te gaan met de hele mensenfamilie. Op veel plaatsen leven christenen te midden van mensen met een ander geloof of niet-gelovigen en zijn zij geëngageerd in een dialoog die ontstaat in de contacten van het dagelijkse leven en het gemeenschappelijk leven: *Er wordt een sociaal klimaat van dialoog opgebouwd, ook met degenen die de traditionele Afrikaanse godsdienst belijden, en met alle andere personen of gemeenschappen, tot welke religieuze denominatie ze ook behoren (BC Senegal, Mauritanië, Kaapverdië en Guinee-Bissau).* Uit de verslagen blijkt echter dat er nog een lange weg te gaan is op het vlak van sociale, culturele, spirituele en intellectuele uitwisseling en samenwerking.

44. De wonden van de Kerk zijn nauw verbonden met die van de wereld. De verslagen spreken over de uitdagingen van tribalisme, sektarisme, racisme, armoede en genderongelijkheid binnen het leven van de Kerk en ook in de wereld. Oeganda sluit zich aan bij veel andere landen door op te merken dat in de structuren van de Kerk *meer naar de rijken en de goed opgeleiden wordt geluisterd dan naar anderen.* Het rapport van de Filippijnen mekt opdat *veel kansarmen en mensen die in de samenleving gemarginaliseerd zijn, het gevoel hebben dat zij ook in de Kerk worden uitgesloten.* Andere rapporten wijzen op de invloed die etnische discriminatie en een op tribalisme gebaseerde cultuur hebben op het leven van kerkgemeenschappen. Deze realiteiten vormen niet alleen de achtergrond van onze zending, maar bepalen ook haar focus en doel: de boodschap van het Evangelie die de Kerk moet verkondigen, moet ook de zondige structuren bekeren die de mensheid en de schepping gevangenhouden.

45. Het volk van God spreekt een diep verlangen uit om de roep van de armen en die van de aarde te horen. In het bijzonder nodigen de rapporten ons uit de onderlinge samenhang van sociale en ecologische uitdagingen te erkennen en daarop te reageren door samen te werken en allianties aan te gaan met andere christelijke confessies, gelovigen van andere religies en alle mensen van goede wil. Deze oproep tot hernieuwde oecumene en interreligieuze samenwerking is erg sterk in regio's die kwetsbaarder zijn voor socio-ecologische schade en waar de ongelijkheid groter is. In veel rapporten over Afrika en de kustlanden van de Stille Oceaan worden Kerken over de hele wereld bijvoorbeeld opgeroepen om te erkennen dat de aanpak van socio-ecologische problemen niet langer optioneel is: *Het is onze wens om dit deel van Gods schepping te beschermen, omdat het welzijn van onze mensen op zoveel manieren afhankelijk is van de oceaan. In sommige van onze*

landen is de oceaan de grootste bedreiging, omdat veranderingen in het klimaat drastische gevolgen hebben voor het voortbestaan van deze landen (BC Pacific).

46. Sommige verslagen wezen ook op het belang van de rol van de Kerk in de publieke sfeer, met name in verband met processen van vredesopbouw en verzoening. In sterk verdeelde samenlevingen wordt dit vaak gezien als een cruciaal onderdeel van de zending. Andere verslagen riepen de Kerk op met meer vertrouwen bij te dragen aan het debat en de inzet voor rechtvaardigheid in de publieke ruimte. De wens was dat er meer vorming komt in de sociale leer van de Kerk. *Onze Kerk is niet geroepen tot confrontatie, maar tot dialoog en samenwerking op alle niveaus. Onze dialoog mag geen apologetische dialoog zijn met nutteloze argumenten, maar een levendige en solidaire dialoog (Katholieke Armeense Kerk).*

47. Een ander thema dat veel rapporten gemeen hebben, is de zwakte van dieper oecumenisch engagement en het verlangen om te leren hoe de oecumenische reis nieuw leven kan worden ingeblazen, te beginnen met concrete, dagelijkse samenwerking op het gebied van de gemeenschappelijke zorg voor sociale en ecologische rechtvaardigheid. Een meer eensgezind getuigenis van christenen en van geloofsgemeenschappen wordt als een vurig verlangen uitgedrukt.

Samen op weg met alle christenen

48. De oproep tot oecumene is echter niet alleen gericht op gemeenschappelijk sociaal engagement. Veel rapporten benadrukken dat er geen volledige synodaliteit is zonder eenheid onder de christenen. Dit begint met de oproep tot nauwere *communio* tussen Kerken van verschillende ritussen. Sinds het Tweede Vaticaans Concilie heeft de oecumenische dialoog vooruitgang geboekt: *In het dagelijkse leven van de Centraal-Afrikaanse Republiek is 'samenleven' tussen christenen van verschillende confessies vanzelfsprekend. Onze wijken, onze gezinnen, onze begraafplaatsen, onze werkplaatsen zijn echte plaatsen van oecumene (BC Centraal-Afrikaanse Republiek).* Veel oecumenische kwesties in verband met synodale structuren en bedieningen in de Kerk zijn echter nog steeds niet goed gearticuleerd. In de verslagen wordt ook opgemerkt dat er een 'oecumene van het martelaarschap' bestaat, waar vervolging de christenen blijft verenigen. De verslagen vragen meer aandacht voor realiteiten die tot verdeeldheid leiden, bijvoorbeeld de kwestie van de deelname aan de eucharistie.

49. De rapporten wijzen ook op het delicate fenomeen van de toename van het aantal interconfessionele en interreligieuze gezinnen, met hun specifieke behoeften op het gebied van begeleiding. Revitalisering van de inzet voor dialoog en begeleiding als getuigenis in een gefragmenteerde wereld vereist gerichte vorming om bij bisschoppen, priesters, godgewijde vrouwen en mannen en leken het vertrouwen, de vaardigheid en de motivatie voor de oecumenische en interreligieuze dialoog te vergroten. *Hoewel de katholieke Kerk in India heeft geprobeerd de oecumenische en interreligieuze dialoog te bevorderen, bestaat het gevoel dat de inzet op dit vlak minimaal is. De dialoog trok slechts een handvol vooraanstaanden en bleef vooral een cerebrale oefening die beperkt bleef tot het domein van ideeën en concepten in plaats van een beweging van de massa te worden en een dialoog van leven, liefde en actie aan de basis, door mensen van verschillende geloofsovertuigingen en ideologieën samen te laten onderscheiden, plannen en samenwerken voor gemeenschappelijke belangen (BC India).*

Culturele contexten

50. In tal van rapporten wordt gewezen op het belang van de erkenning dat de Kerk haar opdracht om het Evangelie te verkondigen vervult binnen specifieke culturele contexten en beïnvloed wordt door diepgaande en snelle sociale veranderingen. De factoren verschillen maar creëren belangrijke uitdagingen voor participatie en bepalen de concrete invulling van de zending van de Kerk. De erfenis

van sektarisme, tribalisme en etnonationalisme - die op verschillende plaatsen uiteenlopend tot uiting komt en wordt ervaren - deelt dezelfde kenmerkende bedreiging, namelijk de vernauwing van de uitdrukking van de katholiciteit van de Kerk.

51. Veel plaatselijke Kerken zijn bezorgd over de gevolgen van een gebrek aan vertrouwen en geloofwaardigheid als gevolg van de misbruikcrisis. Anderen wijzen op individualisme en consumptisme als kritische culturele factoren: *Elke dag kunnen we voelen dat zelfs in ons land de verkondiging van het Evangelie wordt uitgedaagd door toenemende secularisatie, individualisme en onverschilligheid voor de institutionele vormen van religie* (BC Hongarije). Het rapport van Malta onderstreept, net als vele andere, hoe de historische verstrengeling tussen Kerk en politieke macht nog steeds van invloed is op de zendingscontext. Veel Kerken voelen zich geconfronteerd met al deze culturele uitdagingen tegelijk, maar willen groeien in vertrouwen in de verkondiging van het evangelie in *een consumptiemaatschappij die er niet in geslaagd is duurzaamheid, rechtvaardigheid of tevredenheid te garanderen* (BC Ierland). Andere ervaren intern een pluralisme van standpunten: *Zuidelijk Afrika wordt ook beïnvloed door de internationale trends van secularisatie, individualisering en relativisme. Onderwerpen als de leer van de Kerk over abortus, anticonceptie, de wijding van vrouwen, gehuwde geestelijken, het celibaat, echtscheiding en hertrouw, de communie, homoseksualiteit, LGBTQIA+ werden in alle bisdommen aan de orde gesteld, zowel op het platteland als in de stad. De meningen hierover liepen uiteraard uiteen en het is niet mogelijk een definitief standpunt van de gemeenschap over een van deze kwesties te geven* (BC Zuid-Afrika). In veel verslagen klinkt bijzondere spijt en bezorgdheid door over de druk die gezinnen ondervinden en de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de relaties tussen de generaties en de geloofsoverdracht. Veel Aziatische rapporten vragen om betere begeleiding en vorming voor gezinnen, terwijl ze worstelen met de veranderende culturele omstandigheden.

52. In sommige contexten wordt het geloofsgetuigenis beleefd tot in het martelaarschap. Er zijn landen waar christenen, vooral jongeren, geconfronteerd worden met de uitdaging van systematische gedwongen bekering tot andere godsdiensten. Er zijn veel rapporten die de onveiligheid en het geweld benadrukken waarmee vervolgd christelijke minderheden te kampen hebben. In zulke gevallen vraagt het profetische moed om samen op weg gaan met mensen van andere godsdiensten in plaats van zich terug te trekken achter scheidingsmuren.

Culturen, religies en dialoog

53. Een essentieel element van een synodale Kerk, dat nog heel wat verdieping en beter begrip vraagt, is de oproep tot een betere interculturele aanpak. Deze benadering begint met samen op weg te gaan met anderen, de culturele verschillen te waarderen en die specifieke kenmerken te begrijpen als elementen die ons helpen groeien: *De ontmoeting tussen de katholieke Kerk in Cambodja en de boeddhistische monniken en leken in het land creëert een nieuwe cultuur. Al onze activiteiten hebben een impact op elkaar en op de hele wereld. We verschillen misschien in religie, maar we streven allemaal naar het algemeen welzijn* (BC Laos en Cambodja). Het zijn de Kerken die een kleine minderheid vertegenwoordigen in de context waarin zij leven, die dit het meest intens ervaren: *Zo is er bijvoorbeeld wat we de 'doorlaatbaarheid' van onze Kerken kunnen noemen, omdat de grens met de burgermaatschappij paradoxaal genoeg minder scherp is dan elders [...]. Het is geen probleem om dingen 'binnen' of 'buiten' de Kerk te doen. Wij zijn per definitie een naar buiten gerichte Kerk, want wij zijn altijd 'bij anderen thuis' en dit heeft ons geleerd te luisteren, flexibel te zijn en creatief te zijn in vormen, taal en praktijken* (BC Noord-Afrikaanse regio - CERNA).

54. Maar zelfs wanneer wij tot aanvaarding of zelfs waardering van de ander komen, is de reis nog niet voltooid. De interculturele benadering van de Kerk is gericht op de horizon waartoe Christus ons roept: het Koninkrijk van God. In de aanvaarding van een verrijkende verscheidenheid vinden wij

onze diepere eenheid en de mogelijkheid om samen te werken met Gods genade: *We moeten ook acht slaan op de gedachten en ideeën van de uitgebreide familie en reisgenoten; niet-katholieken, politici en ongelovigen. Dit zijn stemmen in onze omgeving die we niet mogen ontlopen, anders missen we Gods influisteringen via hen!* (BC Zimbabwe). Dit is een getuigenis in een wereld die moeite heeft om diversiteit in eenheid als een ware roeping te zien: *De gemeenschap [...] moet meer rekening houden met diversiteit, aspiraties, behoeften en manieren om het geloof te beleven. De universele Kerk moet garant blijven staan voor de eenheid, maar de bisdommen kunnen het geloof lokaal incultureren: decentralisatie is noodzakelijk* (Aartsbisdom Luxemburg).

55. In een groot aantal rapporten wordt opgeroepen tot een grotere erkenning, betrokkenheid, integratie en respons met betrekking tot de rijkdom van lokale culturen, die vaak wereldbeschouwingen en handelingswijzen hebben die synodaal zijn. Ze spreken het verlangen uit om de plaatselijke cultuur te bevorderen (en in sommige gevallen te herstellen en te verdiepen), deze te verbinden met het geloof en op te nemen in de liturgie. *In deze context zijn christenen geroepen om vanuit hun eigen visie op het geloof hun eigen bijdrage te leveren om dat geloof te incultureren in nieuwe culturele contexten [...]. Deze verscheidenheid van benaderingen moet worden gezien als de implementatie van een model van interculturaliteit, waarbij de verschillende voorstellen elkaar aanvullen en verrijken, en verder gaan dan het model van multiculturaliteit, dat bestaat in het eenvoudig naast elkaar plaatsen van culturen, besloten binnen hun eigen grenzen* (Bijdrage van de Pauselijke Raad voor Cultuur).

56. In veel gevallen vragen de rapporten bijzondere aandacht voor de situatie van inheemse volkeren. Hun spiritualiteit, wijsheid en cultuur hebben ons veel te leren. Wij moeten samen met deze volkeren de geschiedenis herlezen, inspiratie putten uit die situaties waarin het optreden van de Kerk ten dienste stond van hun integrale menselijke ontwikkeling en vergeving vragen voor de keren dat de Kerk medeplichtig was aan hun onderdrukking. Tegelijkertijd wordt in sommige rapporten gewezen op de noodzaak de schijnbare tegenstellingen tussen culturele gebruiken of traditionele religies en de leer van de Kerk met elkaar te verzoenen. Op een meer algemeen niveau moet de praktijk van de synodaliteit - gemeenschap, participatie en zending - binnen lokale culturen en contexten worden uitgedrukt in een spanningsveld dat onderscheiding en vernieuwing bevordert.

3.3 Gemeenschap, participatie en medeverantwoordelijkheid

57. De zending van de Kerk wordt gerealiseerd doorheen het leven van alle gedoopten. Uit de rapporten spreekt een diep verlangen naar erkenning en herbevestiging van deze gemeenschappelijke waardigheid als basis voor de vernieuwing van het leven en de ambten in de Kerk. De rapporten bevestigen de waarde van alle roepingen in de Kerk en nodigen ons bovenal uit om Jezus te volgen en terug te keren naar zijn stijl en manier om macht en gezag uit te oefenen als middel om genezing, verzoening en bevrijding te bieden. *Het is belangrijk een synodaal institutioneel model te ontwikkelen als een kerkelijk paradigma voor de deconstructie van de piramidale macht die voorrang geeft aan een eenpersoonsbestuur. Het enige legitieme gezag in de Kerk moet dat van de liefde en de dienstbaarheid zijn, naar het voorbeeld van de Heer* (BC Argentinië).

Het klerikalisme voorbij

58. De toon van de rapporten is niet antiklerikaal (tegen priesters of het ambtelijke priesterschap). Velen uiten diepe waardering en genegenheid voor trouwe en toegewijde priesters en maken zich zorgen over de vele eisen waaraan zij moeten beantwoorden. Zij uiten ook het verlangen naar beter gevormde, beter begeleide en minder geïsoleerde priesters. Zij wijzen op het belang om de Kerk te bevrijden van klerikalisme zodat al haar leden, inclusief priesters en leken, een gemeenschappelijke zending kunnen vervullen. Klerikalisme wordt gezien als een vorm van

geestelijke verarming, een miskennis van het ware goed van het gewijde ambt en een cultuur die geestelijken isoleert en leken schaadt. Deze cultuur scheidt ons van de levende ervaring van God en schaadt de familiebanden van de gedoopten, veroorzaakt verstarring, gehechtheid aan wettische macht en een gezagsuitoefening die berust op macht in plaats van op dienstbaarheid. Klerikalisme kan evenzeer een verleiding zijn voor leken als voor geestelijken, zoals het rapport uit de Centraal-Afrikaanse Republiek onderstreept: *sommige parochiepriesters gedragen zich als 'ordergevers', die hun wil opleggen zonder naar iemand te luisteren. Lekenchristenen voelen zich geen lid van het volk van God. Te 'klerikale' initiatieven moeten worden betreurd. Sommige pastorale werkers, geestelijken en leken, omringen zich soms liever met mensen die hun mening delen en vermijden wie een vijandige overtuiging heeft en met hen van mening verschilt.*

59. Hoewel de verslagen openhartig zijn in hun diagnose van het probleem, zijn ze niet zonder hoop. Zij drukken een diep en energiek verlangen uit naar vernieuwde vormen van leiderschap - priesterlijk, bisschoppelijk, religieus en als leek - die relationeel en collaboratief zijn en vormen van gezag die solidariteit en medeverantwoordelijkheid kunnen genereren: *De taken van de gezagsdragers omvatten het aanmoedigen, betrekken, leiden en faciliteren van de deelname aan het leven van de Kerk [...] en het delegeren van een deel van de verantwoordelijkheden* (BC Slowakije). Leken, religieuzen en geestelijken willen hun talenten en capaciteiten ter beschikking stellen van de Kerk, en daarvoor vragen zij om een leiderschap dat hen vrijheid geeft. In de verslagen klinkt dankbaarheid voor de leiders die hun rol al op deze wijze uitoefenen.

Heroverweging van de participatie van vrouwen

60. De oproep tot bekering van de kerkelijke cultuur voor het heil van de wereld is verbonden met de concrete mogelijkheid om een nieuwe cultuur tot stand te brengen, met nieuwe praktijken en structuren. Een kritiek en urgent terrein in dit verband betreft de rol van de vrouw en haar roeping, geworteld in onze gemeenschappelijke waardigheid als gedoopten, om ten volle deel te nemen aan het leven van de Kerk. Overal ter wereld zijn een groeiend bewustzijn en een toenemende gevoeligheid voor deze materie waarneembaar.

61. Van alle continenten komt een oproep om katholieke vrouwen in de eerste plaats te waarderen als gedoopte en gelijkwaardige leden van het Volk van God. Er wordt bijna unaniem bevestigd dat vrouwen veel van de Kerk houden, maar velen voelen zich verdrietig omdat hun leven vaak niet goed wordt begrepen en hun bijdragen en charisma's niet altijd worden gewaardeerd. Het rapport van het Heilig Land merkt op: *Degenen die het meest betrokken waren bij het synodeproces waren vrouwen, die zich kennelijk realiseerden dat zij niet alleen meer te winnen, maar ook meer te bieden hadden door het feit dat zij werden verbannen naar de profetische rand, van waaruit zij observeren wat er in het leven van de Kerk gebeurt* en vervolgt: *In een Kerk waar bijna alle besluitvormers mannen zijn, zijn er weinig plaatsen waar vrouwen hun stem kunnen laten horen. Toch vormen zij de ruggengraat van de kerkgemeenschappen, zowel omdat zij de meerderheid van de praktiserende leden vertegenwoordigen als omdat zij tot de meest actieve leden van de Kerk behoren.* Het Koreaanse rapport bevestigt: *Ondanks de hoge deelname van vrouwen aan diverse kerkelijke activiteiten, worden zij vaak uitgesloten van belangrijke besluitvormingsprocessen. Daarom moet de Kerk zich beter bewust worden van hun activiteiten en de institutionele aspecten ervan verbeteren* (BC Korea). De Kerk staat voor twee verwante uitdagingen: vrouwen blijven de meerderheid van wie de liturgie bijwoont en aan activiteiten deelnemen, mannen een minderheid; toch worden de meeste besluitvormings- en bestuursfuncties door mannen bekleed. Het is duidelijk dat de Kerk manieren moet vinden om mannen aan te trekken tot een actiever lidmaatschap van de Kerk en om vrouwen in staat te stellen volledig deel te nemen op alle niveaus van het kerkelijke leven.

62. Op elk domein van hun leven vragen vrouwen de Kerk om hun bondgenoot te zijn. Dit houdt ook in dat de sociale realiteit van verarming, geweld en vernedering waarmee vrouwen over de hele wereld worden geconfronteerd, moet worden aangepakt. Zij vragen om een Kerk die aan hun zijde staat en om meer begrip en steun in de strijd tegen deze krachten van vernietiging en uitsluiting. Vrouwen die deelnemen aan de synodale processen wensen dat zowel de Kerk als de samenleving een plaats is van bloei, actieve deelname en gezonde verbondenheid. Sommige rapporten merken op dat de cultuur van hun land vooruitgang heeft geboekt in de integratie en participatie van vrouwen, een vooruitgang die als model zou kunnen dienen voor de Kerk. *Het gebrek aan gelijkheid voor de vrouw binnen de Kerk wordt gezien als een struikelblok voor de Kerk in de moderne wereld* (BC Nieuw-Zeeland).

63. Een probleem dat zich in verschillende vormen voor in verschillende culturele contexten voordoet is de participatie en erkenning van zowel lekenvrouwen als vrouwelijke religieuzen. Het rapport van de oversten van de Instituten van het Godgewijde Leven merkt op: *Seksisme in besluitvorming en kerkelijk taalgebruik is wijdverbreid in de Kerk ... Als gevolg daarvan worden vrouwen uitgesloten van betekenisvolle rollen in het leven van de Kerk en gediscrimineerd doordat zij geen eerlijk loon ontvangen voor hun bedieningen en diensten. Vrouwelijke religieuzen worden vaak beschouwd als goedkope arbeidskrachten. Er is een tendens - in sommige Kerken - om vrouwen uit te sluiten en kerkelijke functies toe te vertrouwen aan permanente diakens; en zelfs om het religieuze leven zonder habijt te onderwaarderen, zonder rekening te houden met de fundamentele gelijkheid en waardigheid van alle gedoopte gelovigen, vrouwen en mannen* (USG/UISG).

64. Bijna alle verslagen stellen de kwestie van volwaardige en gelijke participatie van vrouwen aan de orde: *De toenemende erkenning van het belang van vrouwen in het leven van de Kerk opent mogelijkheden voor een grotere, zij het beperkte, participatie in kerkelijke structuren en op het vlak van de besluitvorming* (BC Brazilië). De verslagen zijn het echter niet eens over één enkel of een volledig antwoord op de vraag naar de roeping, inclusie en ontplooiing van vrouwen in Kerk en samenleving. Na aandachtig luisteren wordt in veel rapporten gevraagd dat de Kerk haar beraad voortzet met betrekking tot een reeks specifieke kwesties: de actieve rol van vrouwen in de bestuursstructuren van kerkelijke organen, de mogelijkheid voor vrouwen met een adequate opleiding om in parochies te preken en het diaconaat voor vrouwen. Over de kwestie van de priesterwijding voor vrouwen liepen de meningen veel sterker uiteen. In sommige verslagen wordt opgeroepen tot een priesterwijding voor vrouwen, terwijl andere de kwestie als afgesloten beschouwen.

65. Een belangrijk element in dit proces is de erkenning van de wijze waarop vrouwen, met name vrouwelijke religieuzen, al een voortrekkersrol vervullen in de synodale werkwijze in enkele van de meest uitdagende maatschappelijke situaties waarmee wij geconfronteerd worden. De bijdrage die door de Unie van de Algemeen Oversten en de Internationale Unie van Algemeen Oversten is ingediend, stelt vast: *Er zijn kiemen van synodaliteit waar we nieuwe wegen in solidariteit inslaan: het veiligstellen van een toekomst van raciale en etnische rechtvaardigheid en vrede voor zwarte, bruine, Aziatische en inheemse Amerikaanse broeders en zusters (VS); een diepgaande verbinding met inheemse en autochtone zusters en broeders (Amerika); het openen van nieuwe mogelijkheden van aanwezigheid van religieuze zusters in diverse bewegingen; in bondgenootschappen met gelijkgezinde groepen om belangrijke sociale problemen aan te pakken (zoals klimaatverandering, vluchtelingen en asielzoekers, dakloosheid), of problemen van specifieke landen. In deze contexten zoeken vrouwen naar medewerkers en kunnen zij leermeesters zijn van synodaliteit in ruimere kerkelijke processen.*

Charisma's, roepingen en bedieningen

66. De verantwoordelijkheid voor het synodale leven van de Kerk kan niet worden gedelegeerd, maar moet door allen worden gedragen in antwoord op de gaven die de Geest aan de gelovigen schenkt. *Een groep in het bisdom Lae schreef over de synodaliteit in hun parochie: 'In onze pastorale parochieraad zorgen we dat we de mening/suggesties van iedereen en ook van vrouwen opnemen alvorens beslissingen te nemen die het leven van alle mensen in onze parochie beïnvloeden'. Een andere parochie merkte op: "Als we iets willen doen in onze parochie, komen we samen, luisteren we naar de suggesties van iedereen in de gemeenschap, beslissen we samen en voeren we de beslissingen samen uit (BC Papoea-Nieuw-Guinea en Salomonseilanden). Er is echter geen gebrek aan vermeldingen van problemen om medeverantwoordelijkheid in de praktijk te brengen: "Als bisschoppen erkennen wij dat de door het Tweede Vaticaanse Concilie gepropageerde 'dooptheologie', de basis voor medeverantwoordelijkheid in de zending, niet voldoende ontwikkeld is, en daarom voelt de meerderheid van de gedoopten geen echte identificatie met de Kerk, en nog minder een missionaire medeverantwoordelijkheid. Bovendien bevorderen de leidinggevendenden van de huidige pastorale structuren en de mentaliteit van veel priesters deze medeverantwoordelijkheid niet. Ook blijven religieuze mannen en vrouwen en apostolische lekenbewegingen vaak subtiel of openlijk in de marge van de diocesane dynamiek. Zo worden de zogenaamde 'geëngageerde leken' in parochies (die het minst talrijk zijn) uiteindelijk overbelast met binnenkerkelijke verantwoordelijkheden die hun krachten te boven gaan en hun tijd opslokken" (BC Mexico).*

67. Dit verlangen naar medeverantwoordelijkheid vindt allereerst zijn grondtoon in de dienst aan de gemeenschappelijke zending, dat betekent door te spreken over ambten en bedieningen. Zoals het Italiaanse rapport zegt: *De opgedane ervaring [...] heeft bijgedragen tot de herontdekking van de medeverantwoordelijkheid die voortvloeit uit de waardigheid van alle gedoopten en heeft de mogelijkheid laten ontstaan om een visie op de Kerk te doorbreken die opgebouwd is rond het gewijde ambt, om te komen tot een Kerk die in haar geheel 'ministerieel' is, een gemeenschap van verschillende charisma's en bedieningen.* Het thema van het ambt dat centraal staat in het leven van de Kerk, en de noodzaak om de eenheid van zending te verbinden met de verscheidenheid van bedieningen, komt naar voren uit de raadpleging van het volk van God. De erkenning en bevordering daarvan *is hier geen doel op zich, maar vormt een meerwaarde in dienst van de zending: verschillende actoren, gelijk in waardigheid, die elkaar aanvullen om een teken te zijn, om een Kerk geloofwaardig te maken als sacrament van het Koninkrijk (BC België).*

68. Veel verslagen verwijzen naar praktijken voor de erkenning en bevordering van bedieningen die de gemeenschap in staat stellen zich effectief in te zetten: *De bevordering van lekenambten en de aanvaarding van verantwoordelijkheden vindt plaats door de verkiezing of benoeming van gelovigen die geacht worden de vastgestelde vereisten te bezitten (BC Mozambique).* Zo wordt elk ambt een structureel en structurerend element van het gemeenschapsleven: *Het op zich nemen van verantwoordelijkheid wordt gewaarborgd door het ontvangen mandaat en het subsidiariteitsbeginsel. Catechisten zijn aangesteld en hebben een bijzondere status in de kerkelijke familie van God. [...] Sommigen van hen zijn aangesteld als gemeenschapsleiders, vooral in landelijke gebieden waar de aanwezigheid van priesters zeldzaam is (BC DR Congo).* Er is geen gebrek aan vragen naar ruimte voor de mogelijke uitoefening van het lekenambt: *Er is bij vele groepen duidelijk een verlangen naar meer participatie van leken, maar het is niet duidelijk hoeveel ruimte er is, over welke concrete taken het dan kan en moet gaan en hoe de verantwoordelijkheid van gedoopte gelovigen zich moet verhouden tot die van de pastoor." (BC België).*

69. In sommige contexten is er behoefte aan aandacht voor de verscheidenheid aan charisma's en bedieningen die in georganiseerd verband ontstaan binnen verenigingen, lekenbewegingen en nieuwe religieuze gemeenschappen. Er is aandacht nodig voor hun specifieke kenmerken en ook voor het bewaren van de harmonie binnen elke plaatselijke Kerk. Wanneer het thema van de

bedieningen het concrete leven van de Kerk binnentreedt, stuit het onvermijdelijk op de vraag naar de institutionalisering ervan. Dit doet de vraag rijzen naar de structuren waarin het leven van de christelijke gemeenschap zich ontvouwt.

70. In de katholieke Kerk zijn de charismatische gaven die de Heilige Geest vrijelijk schenkt en die bijdragen tot de 'verjonging' van de Kerk, onlosmakelijk verbonden met de hiërarchische gaven die verbonden zijn met het sacrament van de wijding in zijn verschillende graden. Een grote uitdaging voor de synodaliteit die in het eerste jaar naar voren kwam, is het harmoniseren van deze gaven, zonder ze tegen elkaar uit te spelen, onder leiding van de herders, en dus zonder de charismatische en institutionele dimensies van de Kerk tegen elkaar uit te spelen.

3.4 Synodaliteit krijgt vorm

71. De synodale reis heeft een aantal spanningen aan het licht gebracht die in de voorgaande paragrafen tot uitdrukking kwamen. We moeten er niet bang voor zijn, maar ze verwoorden in een proces van voortdurende gemeenschappelijke onderscheiding om ze te benutten als een bron van energie zonder dat ze destructief worden. Alleen zo zal het mogelijk zijn samen verder te gaan, in plaats van ieder onze eigen weg te gaan. Daarom moet de Kerk ook haar eigen instellingen en structuren een synodale vorm en werkwijze geven, vooral wat haar bestuur betreft. Het kerkelijk recht zal dit proces van structurele vernieuwing moeten begeleiden door de nodige wijzigingen aan te brengen in de huidige regelingen.

72. Maar om echt synodaal te kunnen functioneren, zullen de structuren moeten worden ingevuld door mensen die qua visie en vaardigheden goed gevormd zijn: *De hele synodale oefening was er een van actieve deelname op verschillende niveaus. Om dit proces voort te zetten zijn een mentaliteitsverandering en een vernieuwing van de bestaande structuren nodig* (BC India). Deze nieuwe visie zal ondersteund moeten worden door een spiritualiteit die de praktijk van de synodaliteit ondersteunt, waarbij vermeden moet worden om haar te reduceren tot technisch-organisatorische kwesties. Het doorleven van deze visie als een gemeenschappelijke zending kan alleen gebeuren door ontmoeting met de Heer en door te luisteren naar de Geest. Er kan alleen sprake zijn van synodaliteit als de Geest aanwezig is en er is geen Geest zonder gebed.

Structuren en instellingen

73. In verband met het spanningsveld globaal-lokaal - dat in kerkelijke taal verwijst naar de relaties van de plaatselijke Kerken onderling en met de universele Kerk - plaatst de dynamiek van het synodale proces ons voor een nieuwigheid die wordt gevormd juist door de continentale fase waarin wij vandaag leven. Afgezien van enkele regio's die gekenmerkt worden door een bijzondere historische dynamiek, ontbreekt het de Kerk tot nu toe aan gevestigde synodale praktijken op continentaal niveau. De invoering van een specifieke continentale fase in het proces van de synode is geen louter organisatorische truc, maar beantwoordt aan de dynamiek van de incarnatie van het Evangelie dat wortel schiet in gebieden die gekenmerkt worden door een zekere culturele samenhang en homogeniteit en kerkelijke gemeenschappen voortbrengt met bijzondere kenmerken verbonden met de karakteristieken van hun cultuur. In de context van een wereld die zowel geglobaliseerd als gefragmenteerd is, vormt elk continent door zijn gemeenschappelijke historische wortels, zijn neiging tot socio-culturele gelijkenis en het feit dat dezelfde uitdagingen gelden voor de evangelisatieopdracht, een bevoorrecht gebied om een synodale dynamiek op gang te brengen. Die versterkt de onderlinge banden tussen de Kerken, moedigt het delen van ervaringen en het uitwisselen van gaven aan en helpt nieuwe pastorale opties bedenken.

74. Bovendien daagt de dynamiek van de synodaliteit de Romeinse curie zelf uit: *Het is noodzakelijk te herinneren aan de samenwerking met de andere dicasteries van de Romeinse curie, waarmee wij regelmatig overleg plegen [...]. Men is echter van mening dat op dit gebied meer middelen moeten worden gevonden om de groei van een meer synodale werkwijze en mentaliteit in de Romeinse curie te bevorderen, zoals de Heilige Vader wenst met de nieuwe apostolische constitutie Praedicate Evangelium* (Bijdrage van het staatssecretariaat - Afdeling voor Betrekkingen met Staten en Internationale Organisaties).

75. Ook de bisschoppenconferenties vragen zich af wat synodaliteit voor hen betekent: *Ook de bisschoppen hebben gebeden en gedebatteerd over de vraag: 'Hoe kan een bisschoppenconferentie meer synodaal worden? En hoe handelen op een meer synodale manier?'*. (BC Paraguay).
Bijvoorbeeld: *Met behoud van hun collegialiteit en vrijheid van besluitvorming die vrij is van elke vorm van druk, zouden de bisschoppenconferenties vertegenwoordigers van de geestelijken en leken van de verschillende bisdommen bij hun debatten en vergaderingen moeten betrekken, in naam van de synodaliteit* (Bijdrage van het staatssecretariaat - Afdeling voor het Diplomatiek Personeel van de Heilige Stoel).

76. Tijdens de continentale fase zullen de bisschoppenconferenties een nieuwe rol kunnen spelen, die niet alleen verband houdt met de bevordering van de onderlinge communio, maar ook met de dialoog tussen Kerken die door geografische en culturele nabijheid met elkaar verbonden zijn. Bovendien zal de continentale fase, via de voorgestelde ecclesiale en bisschoppelijke vergaderingen, de gelegenheid bieden om in concrete en praktische termen uit te werken hoe kerkelijke synodaliteit en bisschoppelijke collegialiteit gestalte kunnen krijgen. Zij biedt ook de mogelijkheid om na te denken over manieren om de afstemming tussen de gewone uitoefening van het bisschopsambt en de invoering van een volledig synodale stijl te verbeteren, een punt waarop in sommige verslagen een zeker gebrek aan energie wordt geconstateerd. Door de ervaring die tijdens de continentale fase is opgedaan opnieuw te bekijken, kan worden nagegaan hoe het proces soepeler kan verlopen.

77. Veel meer dan de Latijnse Kerk bieden de oosterse Kerken een rijkdom aan synodale structuren, die vandaag geroepen zijn tot vernieuwing: *De oude synodale structuren en kerkelijke processen die in de Syro-Malabaarse Kerk bestaan (Prathinidhiyogam, Palliyogam en Desayogam) drukken het synodale karakter van de Kerk uit op lokaal, regionaal en universeel niveau, en zijn nuttig om ons te vormen tot synodaliteit. Zij staan ten dienste van de parochies en gemeenschappen, die de samenwerkende uitoefening van de pastorale bedieningen ontdekken om voortgang te maken door te luisteren naar de Heilige Geest. Bovendien zijn er enkele nieuwe initiatieven en pogingen om de synodale structuren van de Kerk te versterken* (Syro-Malabaarse katholieke Kerk).

78. De dynamiek van medeverantwoordelijkheid, met het oog op en ten dienste van de gemeenschappelijke zending en niet als een organisatorische manier om rollen en bevoegdheden toe te wijzen, loopt door alle niveaus van het kerkelijke leven. Op plaatselijk niveau stelt zij de participatieorganen ter discussie die al op de verschillende niveaus en met de eigen kenmerken van de verschillende ritussen zijn voorzien, en ook de organen die eventueel kunnen worden opgericht ten dienste van een versterkte synodale dynamiek: *Er is gesproken over een structuur en een organisatie die de geest van synodaliteit oprecht weerspiegelen* (BC Korea). Dit zijn in de eerste plaats pastorale raden, die steeds meer institutionele plekken moeten worden van inclusie, dialoog, transparantie, onderscheiding, evaluatie en empowerment van allen. In onze tijd zijn ze onmisbaar. Economische, diocesane en parochieraden moeten vervolgens worden toegevoegd, met aandacht voor de bisschop-s- en priesterraden rond de bisschop. Uit vele rapporten blijkt dat deze organen niet alleen raadgevend (adviserend) moeten zijn, maar ook plaatsen waar besluiten worden

genomen op basis van processen van gemeenschappelijke onderscheiding en niet op basis van het in democratische regimes gebruikelijke meerderheidsbeginsel.

79. In verschillende delen van de wereld wordt transparantie gezien als een essentiële praktijk voor een Kerk die groeit naar een meer authentieke synodaliteit: *De katholieke Kerk moet opener en transparanter worden, alles gebeurt in het geheim. Agenda's en notulen van parochieraden worden nooit gepubliceerd, besluiten van financiële commissies worden nooit besproken en balansen worden nooit gedeeld* (individuele opmerking uit het VK). Transparantie zal leiden tot echte verantwoording van alle besluitvormingsprocessen, met inbegrip van de criteria die voor de onderscheiding worden gebruikt. Een leiderschapsstijl die verankerd is in een synodale werkwijze zal vertrouwen en geloofwaardigheid opleveren: *In sommige aangelegenheden is de uitoefening van gezag daadwerkelijk collegiaal, door overleg van de organen die zijn ingebed in de verschillende structuren van bestuur, beheer en pastorale animatie [...]. Maar het is soms triest te moeten vaststellen dat er in onze katholieke Kerk bisschoppen, priesters, catechisten, gemeenschapsleiders [...] zijn die zeer autoritair zijn. [...] In plaats van de gemeenschap te dienen, dienen sommigen zichzelf met eenzijdige beslissingen dit belemmert onze synodale reis* (BC Tsjaad). Daarnaast merken veel verslagen op dat het noodzakelijk is om mensen met voldoende professionele bekwaamheid te betrekken bij het beheer van economische en bestuurlijke kwesties.

80. Alle kerkelijke instellingen worden, als volwaardige participatieorganen, opgeroepen na te gaan hoe zij de oproep tot synodaliteit kunnen integreren in de wijze waarop zij hun functie en hun opdracht uitoefenen, door hun structuren en procedures te vernieuwen. Een bijzonder geval zijn de universiteiten en academische instellingen, die onderzoek kunnen doen naar de vragen rond synodaliteit en kunnen bijdragen tot innovatie bij het opzetten van onderwijs- en vormingsprogramma's. Met name theologische faculteiten zullen de ecclesiologische, christologische en pneumatologische inzichten die synodale ervaringen en praktijken opleveren, kunnen verdiepen.

81. Het aannemen van een authentieke synodale stijl daagt ook het godgewijde leven uit, te beginnen juist met die praktijken die al het belang benadrukken van de deelname van alle leden aan het leven van de gemeenschap waartoe zij behoren: *Synodaliteit in het godgewijde leven beïnvloedt de onderscheiding en de besluitvorming. Hoewel in onze instituten de gemeenschappelijke onderscheiding in praktijk is gebracht, is er ruimte voor verbetering. Het lidmaatschap van een orgaan vereist deelname. [...] Een gedeelde wens is de invoering - zowel in het leven van de Kerk als in het godgewijde leven - van een circulaire (participatieve) en minder hiërarchische en piramidale bestuursstijl* (USG/UISG).

Vorming

82. De overgrote meerderheid van de verslagen wijst op de noodzaak van vorming in synodaliteit. Structuren alleen zijn niet voldoende. Er is behoefte aan voortdurende vorming ter ondersteuning van een veralgemeende synodale cultuur. Deze vorming moet zich afstemmen op de plaatselijke context om een synodale bekering te vergemakkelijken in de wijze waarop participatie, gezag en leiderschap worden uitgeoefend met het oog op een betere vervulling van de gemeenschappelijke zending. Het gaat niet alleen om het aanleren van specifieke technische of methodologische vaardigheden. Vorming tot synodaliteit heeft raakvlakken met alle dimensies van het christelijke leven en kan alleen *een integrale vorming zijn die persoonlijke, geestelijke, theologische, sociale en praktische dimensies insluit. Daarvoor is een referentiegemeenschap essentieel, want een van de beginselen van 'samen op weg gaan' is de vorming van het hart, die concrete kennis overstijgt en het hele leven omvat. Het is noodzakelijk om in het christelijke leven een voortdurende en permanente vorming in te bouwen om de synodaliteit in praktijk te brengen, om te rijpen en te groeien in het geloof, om deel te nemen aan het openbare leven, om bij de gelovigen de liefde voor en de deelname*

aan de eucharistie te vergroten, om duurzame bedieningen op zich te nemen, om echte medeverantwoordelijkheid op te nemen in het bestuur van de Kerk, om een dialoog aan te gaan met andere Kerken en met de samenleving om degenen die veraf zijn, dichterbij te brengen in een geest van broederlijkheid (BC Spanje). Deze vorming zal zich moeten richten tot alle leden van het volk van God: Voor de verwezenlijking van de genoemde elementen van synodaliteit is er dringend behoefte aan onderwijs- en vormingsprogramma's voor geestelijken en leken om een gedeeld begrip van synodaliteit te ontwikkelen dat zo essentieel is voor het samen op weg gaan in de plaatselijke Kerken (BC Myanmar). Op die manier zal de invalshoek van synodaliteit samenvallen met die van catechese en pastorale zorg, waardoor deze verankerd blijven in een zendingsperspectief.

83. De noodzaak van meer specifieke vorming in het luisteren en de dialoog wordt echter ook benadrukt door bijvoorbeeld de aanstelling van synodale medewerkers en teams. Veel rapporten wijzen op de noodzaak van vorming in synodaliteit voor degenen die geroepen zullen zijn om leidinggevende functies te vervullen, met name priesters: *De vorming in het seminarie is weliswaar lang, maar gericht op het voorbereiden van de geestelijken op een priesterlijke levensstijl, maar niet op een pastorale coördinatie. De vorming en training in samenwerken, luisteren naar elkaar en samen delen in de zending is essentieel in de priesteropleiding (BC Sri Lanka).*

Spiritualiteit

84. Een cultuur van synodaliteit, die onmisbaar is voor de bezieling van structuren en instellingen, vereist een adequate vorming en moet vooral gevoed worden door vertrouwde met de Heer en het vermogen te luisteren naar de stem van de Geest: *Strategische planning en besluitvorming moeten gepaard gaan met geestelijke onderscheiding, zodat elk project wordt verwelkomd en begeleid door de Heilige Geest (Griekse melkitische katholieke Kerk). Daartoe moeten wij groeien in een synodale spiritualiteit die gebaseerd is op aandacht voor de innerlijke mens en voor het geweten. In de persoonlijke spiritualiteit en in de boodschap van de Kerk moet de vreugde van de verrezen Christus overheersen en niet de angst voor een God die straft (BC Tsjechië).*

85. Zoals al vele keren is benadrukt, moet een synodale Kerk op de eerste plaats omgaan met de vele spanningen die voortkomen uit de confrontatie met diversiteit. Daarom kan een synodale spiritualiteit er alleen een zijn die verschillen verwelkomt en harmonie bevordert en uit de spanningen de energie put om de reis voort te zetten. Om dit te bereiken zal zij moeten evolueren van de nadruk op de individuele dimensie naar de collectieve dimensie: een spiritualiteit van het 'wij', die de bijdragen van eenieder kan versterken.

86. Het eerste jaar van de synodale reis heeft al stimulerende ervaringen in die richting opgeleverd, via de voorgestelde methode van het geestelijke gesprek. Deze methode heeft het godsvolk in staat gesteld te genieten van de kracht van een intermenselijke ontmoeting rond het woord van God en de verschillende resonanties die het in ieders hart oproept. Deze methode moet niet alleen een gewone praktijk worden in het leven van de Kerk, zoals door velen wordt geëist, maar ook evolueren in de richting van een gemeenschappelijke onderscheiding, vooral binnen de participatieorganen. Dit impliceert een grotere inspanning om de spirituele dimensie te integreren in het gewone leven van de kerkelijke instellingen en hun bestuursstructuren, waarbij de onderscheiding binnen de besluitvormingsprocessen gestalte krijgt. Gebed en stilte mogen niet los van deze processen staan, alsof ze een inleiding of een aanhangsel zouden zijn.

87. De christelijke spiritualiteit komt op verschillende manieren tot uitdrukking, zowel door de veelheid aan tradities tussen Oost en West als door de verscheidenheid aan charisma's in het godgewijde leven en de kerkelijke bewegingen. Een synodale Kerk is opgebouwd rond diversiteit en de ontmoeting tussen verschillende spirituele tradities kan een vormende 'leerschool' zijn voor zover

zij in staat is gemeenschap en harmonie te bevorderen en bij te dragen tot het doorbreken van de polarisaties die vele Kerken ervaren.

3.5 Synodaal leven en liturgie

88. De verslagen benadrukken op vele manieren de diepe band tussen synodaliteit en liturgie: *In het 'samen op weg gaan' zijn het gebed, de devotie tot Maria als missionaire leerling die luistert naar het Woord, de lectio divina en de liturgische viering een inspiratiebron voor het streven naar samenhangigheid* (BC Colombia).

Wortels die diep reiken

89. De eucharistie is op zichzelf al 'bron en hoogtepunt' van de synodale dynamiek van de Kerk. *De liturgische viering en het gebed worden ervaren als een kracht die menselijke en geestelijke energieën samenbrengt en mobiliseert. De overheersende opvatting is dat het gebed levensvreugde en gemeenschapszin bevordert, omdat het wordt gezien als een referentiepunt, een vindplaats van kracht en een oase van vrede. [...] de bijdragen benadrukken twee aspecten die ontwikkeld moeten worden met het oog op een synodale reis: de eenheid van de gemeenschap en de levensvreugde. Deze reis loopt via de grote liturgische bijeenkomsten (bedevaarten...), om de volksvroomheid te voeden, het geloof te vernieuwen, het samenhangigheidsgevoel te voeden en zo de christenen beter te begeleiden zodat zij getuigen van het Evangelie van liefde in situaties waarin 'eigen volk eerst' en het terugplooiën op de eigen identiteit steeds duidelijker en agressiever worden* (BC Burkina Faso en Niger).

90. In verschillende landen in de wereld *loopt de band met de Kerk van vele gedoopten vooral via het fenomeen van de volksreligiositeit. [...] Velen beschouwen die als een teken van verbondenheid met de Kerk; daarom moeten wij die bevorderen en evangeliseren, met het oog op een intensere betrokkenheid en een bewuste integratie in het christelijk leven* (BC Panama).

Omgaan met spanningen: vernieuwing en verzoening

91. In veel rapporten wordt sterk aangedrongen op de invoering van een synodale stijl in de viering van de liturgie, die de actieve deelname van alle gelovigen mogelijk maakt door alle verschillen te verwelkomen, alle bedieningen te waarderen en alle charisma's te erkennen. Het synodale luisteren van de Kerken vermeldt vele zaken die in deze optiek moeten worden aangepakt: van het herdenken van een liturgie die te sterk op de celebrant is geconcentreerd tot de modaliteiten van actieve deelname van de leken en de toegang van vrouwen tot ministeriële functies. *Laten wij, trouw aan de traditie, haar originaliteit, geschiedenis en uniformiteit, proberen de liturgische viering levendiger en meer participatief te maken voor de hele gemeenschap van gelovigen: priesters, leken, jongeren en kinderen, die de tekenen van de tijd met een gezond onderscheidingsvermogen lezen. De jongeren proberen een plaats te krijgen in de liturgie via liederen en dat is positief* (BC Ethiopië).

92. De huidige ervaring van de Kerken laat echter knelpunten zien die op een synodale manier moeten worden aangepakt, zoals de verhouding tot de preconciulaire ritus: *De verdeeldheid over de viering van de liturgie kwam tot uiting in het synodale overleg. Helaas wordt ook de viering van de eucharistie ervaren als een gebied van verdeeldheid binnen de Kerk. De meest voorkomende discussie over de liturgie is de viering van de preconciulaire mis. De restricties om het missaal van 1962 te gebruiken, werden betreurd. Velen vonden dat de meningsverschillen over hoe de liturgie te vieren 'soms het stadium van vijandigheid bereiken'. Mensen aan beide zijden van de discussie gaven aan zich veroordeeld te voelen door degenen die van hen verschillen* (BC USA). De eucharistie, sacrament van eenheid in liefde in Christus, mag geen reden worden voor confrontatie, ideologie, scheuring of verdeeldheid. Bovendien zijn er, met directe gevolgen voor het leven van vele Kerken,

spanningselementen die specifiek zijn voor de oecumenische sfeer, zoals het deelnemen aan de eucharistie. Ten slotte zijn er problemen in verband met de modaliteiten van geloofsinculturatie en interreligieuze dialoog, die ook gevolgen hebben voor de vorm van de viering en het gebed.

93. De verslagen laten niet na te wijzen op de belangrijkste tekortkomingen van de eigenlijke viering die de synodale dynamiek tegenwerken. In het bijzonder wordt gewezen op: de priester als hoofdrolspeler en het risico van passiviteit van de bredere liturgische gemeenschap; slechte homilieën door onder andere de afstand tussen de inhoud van de preek, de schoonheid van het geloof en de realiteit van het leven; de afstand tussen het liturgische leven van de bijeenkomst en het familiale netwerk van de gemeenschap. De kwaliteit van de homilieën wordt bijna unaniem als een probleem gemeld: er wordt gevraagd om *diepgaandere homilieën, gericht op het Evangelie en de lezingen van de dag, en niet op politiek, met het gebruik van een toegankelijke en aantrekkelijke taal die verwijst naar het leven van de gelovigen* (Maronitische Kerk).

94. Een bijzondere bron van leed zijn de situaties waarin de toegang tot de eucharistie en de andere sacramenten door allerlei oorzaken wordt belemmerd of verhinderd. Er is een sterke vraag naar oplossingen voor deze vormen van sacramentele ontbering. Als voorbeeld worden gemeenschappen genoemd die in zeer afgelegen gebieden wonen of het vragen van entreegeld voor de toegang tot vieringen, waardoor de armsten worden gediscrimineerd. Veel samenvattingen geven ook uiting aan de pijn die hertrouwde gescheidenen en mensen die een polygaam huwelijk zijn aangegaan ondervinden als zij geen toegang hebben tot de sacramenten. Er is geen eensgezindheid over hoe met deze situaties moet worden omgegaan: *Gescheidenen en hertrouwd hebben geen toegang tot de heilige communie en zij voelen zich hierdoor gekwetst. Sommigen waren van mening dat de Kerk flexibeler zou moeten zijn, maar anderen vonden dat deze praktijk moest worden gehandhaafd* (BC Maleisië).

Een synodale stijl van vieren

95. Tegelijkertijd vormde het synodeproces een gelegenheid om de verscheidenheid aan vormen van gebed en viering opnieuw te ervaren waardoor het verlangen toenam om deze meer toegankelijk te maken in het gewone leven van de gemeenschappen. Het Franse rapport verwoordt drie aspiraties: *De eerste [...] betreft de diversificatie van de liturgie ten gunste van vieringen van het Woord(woorddiensten), dat wil zeggen momenten van gebed die de meditatie van Bijbelteksten centraal stellen. De tweede, minder frequent, herinnert aan het belang van pelgrimstochten en volksvroomheid. De derde vraagt om een vernieuwde liturgische vorming, om een probleem aan te pakken dat in veel rapporten wordt gesignaleerd, namelijk de onverstaanbaarheid van de taal die gewoonlijk door de Kerk wordt gebruikt* (BC Frankrijk). Sommige regio's stellen de hervorming van de liturgie aan de orde, zelfs in de oosterse Kerken waar deze diep verbonden is met de identiteit van de Kerk: *In onze Kerk is een liturgische hervorming opportuun om in het licht van de Heilige Geest het handelen en de participatie van het godsvolk aan Gods werk in onze tijd te herlezen* (Grieks-melkitische Kerk).

96. Vele Kerken benadrukken ook het belang om de liturgische viering te verbinden met verschillende vormen van broederlijk delen en gemoedelijkheid. *Gezelligheid en broederlijkheid maakten altijd deel uit van de ervaring [van de synodebijeenkomsten]. Bij elke bijeenkomst, van de eerste tot het daaropvolgende overleg in parochies en pastorale structuren, was er salu-salo (het delen van voedsel). Velen wezen erop hoe de [synodale] bijeenkomsten de viering van de liturgie positief beïnvloedden* (BC Filippijnen).

97. De verscheidenheid aan rituele tradities van het liturgisch gebed, evenals de symbolische vormen waarmee verschillende culturen zich uitdrukken, wordt door iedereen als een troef beschouwd. Een

hernieuwde liefde voor spiritualiteit, een streven naar zorg voor de schoonheid en de synodale stijl van vieren ondersteunen allemaal de uitstraling van een missionaire Kerk: *Alle ontvangen bijdragen spreken over vieringen als plekken die inspiratie en hulp kunnen bieden om het geloof te beleven in het persoonlijke, gezins- en beroepsleven, in de wijk en in de gemeenschap zelf* (BC Uruguay).

4. De volgende stappen

98. Een blik op de toekomst van het synodale proces vereist dat twee sterk verschillende tijdshorizonten in aanmerking worden genomen. De eerste is de langetermijnhorizon, waarin de synodaliteit de vorm aanneemt van een blijvende oproep tot persoonlijke bekering en hervorming van de Kerk. De tweede, duidelijk in dienst van de eerste, is de horizon die onze aandacht richt op de actualiteit van de continentale etappe die wij meemaken.

4.1 Een reis van bekering en hervorming

99. In de verslagen spreekt het volk van God de wens uit minder een Kerk van instandhouding en conservering te zijn en meer een Kerk die naar buiten treedt om te missioneren. Er ontstaat een verbinding tussen het verdiepen van de *communio* door synodaliteit enerzijds en het versterken van de zending anderzijds: synodaliteit leidt tot vernieuwde zending. Zoals het Spaanse rapport zegt: *Wij geloven dat de communio ons moet leiden naar een permanente staat van zending: elkaar ontmoeten en naar elkaar luisteren, dialoog, bezinning, samen nadenken zijn allemaal acties met positieve effecten op zich, maar ze zijn niet geloofwaardig als ze er niet op gericht zijn om ons ertoe aan te zetten verder te gaan dan onszelf en onze referentiegemeenschappen om de zending die ons als Kerk is toevertrouwd, uit te voeren.*

100. Het godsvolk heeft vreugde gevonden in het samen op weg gaan en spreekt het verlangen uit dit te blijven doen. Hoe we dit kunnen doen als een echte wereldwijde katholieke gemeenschap is iets wat nog volop ontdekt moet worden: *Op synodale wijze samen op weg gaan door naar elkaar te luisteren, deel te nemen aan de zending en de dialoog aan te gaan, heeft wellicht een dimensie van 'reeds en nog niet'. Het is er, maar er moet nog veel meer gebeuren. Leken zijn bekwaam, getalenteerd en bereid om steeds meer bij te dragen, mits zij daartoe de kans krijgen. Verdere peilingen en studies op parochieniveau kunnen meer wegen openen waarop de bijdragen van de leken enorm kunnen zijn en het resultaat zou een meer levendige en bloeiende Kerk zijn, wat het doel is van de synodaliteit* (BC Namibië). Wij zijn een lerende Kerk en om dat te (kunnen) zijn, hebben wij een voortdurende onderscheiding nodig om ons te helpen het woord van God en de tekenen van de tijd samen te lezen, zodat wij verder kunnen gaan in de richting die de Geest ons wijst.

101. Tegelijkertijd vereist het samen op weg zijn als volk van God dat wij de noodzaak erkennen van een voortdurende bekering, individueel en gemeenschappelijk. Op institutioneel en pastoraal niveau vertaalt deze bekering zich in een even voortdurende hervorming van de Kerk, haar structuren en stijl, in het spoor van het streven naar een voortdurend 'aggiornamento', de kostbare erfenis van het Tweede Vaticaans Concilie waartoe wij worden opgeroepen nu wij de 60ste verjaardag van dat concilie vieren.

102. Op de reis van bekering en hervorming worden wij gesteund door de gaven die wij in het eerste jaar van de synodale reis hebben ontvangen, te beginnen met wat Jezus ons in de evangeliën laat zien. De vrije en gratuite aandacht voor de ander, die de basis vormt van het luisteren, is geen beperkte bron die angstvallig moet worden bewaakt, maar een overvloeiende bron die niet opraakt maar toeneemt naarmate we er meer uit putten. Luisteren en dialoog zijn de manier om toegang te krijgen tot de gaven die de Geest ons aanbiedt door de veelzijdige verscheidenheid van de ene Kerk:

van charisma's, roepingen, talenten, vaardigheden, talen en culturen, spirituele en theologische tradities, verschillende vormen van vieren en danken. De rapporten roepen niet op tot uniformiteit, maar vragen dat wij leren groeien in een oprechte harmonie die de gedoopten helpt hun zending in de wereld te vervullen door de onderlinge banden te scheppen die nodig zijn om vreugdevol samen op weg te gaan.

103. De boodschap van onze synodale weg is eenvoudig: wij leren samen op te trekken en samen aan te zitten om het ene brood te breken, zodanig dat ieder zijn plaats kan vinden. Iedereen is geroepen om deel te nemen aan deze reis, niemand wordt uitgesloten. Hiertoe voelen wij ons geroepen, zodat wij het Evangelie van Jezus op geloofwaardige wijze aan alle mensen kunnen verkondigen. Dit is de weg waarop wij in de continentale fase willen verdergaan.

4.2 Methodologie voor de Continentale Fase

104. Dit Document voor de Continentale Fase (DCF) nodigt ons uit om een volgende stap te zetten op deze spirituele reis 'naar een synodale Kerk: gemeenschap, participatie en zending' en vormt het referentiepunt ervan: *Zoals de ervaring van de leerlingen van Emmaüs slechts het begin was van hun nieuwe zending, zo is ons synodale proces slechts een eerste stap*" (BC Russische Federatie). Het continentale niveau vormt een gelegenheid om synodaliteit te beleven, waarvan we het potentieel nog moeten leren kennen en die we nu in praktijk moeten brengen.

105. Het DCF dat verzamelt en aan de plaatselijke Kerken teruggeeft wat het volk van God uit de hele wereld in het eerste jaar van de synode heeft gezegd, is bedoeld om ons te leiden en in staat te stellen onze onderscheiding te verrijken, indachtig de fundamentele vraag die het hele proces bezielt: *Hoe stelt dit 'samen op weg zijn', dat vandaag op verschillende niveaus plaatsvindt (van het lokale niveau tot het universele), de Kerk in staat om het Evangelie te verkondigen overeenkomstig de haar toevertrouwde zending; en tot welke stappen nodigt de Geest ons uit om als synodale Kerk te groeien?* (VD, nr. 2).

106. Het DCF is dus het bevoorrechte instrument waardoor de dialoog van de plaatselijke Kerken onderling en met de universele Kerk kan plaatsvinden tijdens de continentale fase. Om dit proces van luisteren, dialoog en onderscheiding voort te zetten, zal de reflectie zich richten op drie vragen:

- Na het DCF gelezen en ermee gebeden te hebben, welke **intuïties** vinden de meeste weerklank in de geleefde ervaringen en realiteiten van de Kerk op uw continent? Welke ervaringen zijn nieuw of verhelderend voor u?
- Na het lezen van en bidden met het DCF, welke wezenlijke spanningen of verschillen komen naar voren als erg belangrijk in het perspectief van uw continent? Wat zijn bijgevolg de **vragen of onderwerpen** die in de volgende stappen van het proces moeten worden behandeld en overwogen?
- Kijkend naar wat uit de vorige twee vragen naar voren komt, wat zijn dan de **prioriteiten, terugkerende thema's en uitnodigingen tot handelen** die gedeeld kunnen worden met andere lokale Kerken over de hele wereld en besproken kunnen worden tijdens de eerste zitting van de synodevergadering in oktober 2023?

Belangrijkste fasen in het proces

107. Elke continentale vergadering wordt opgeroepen een onderscheidingsproces over het DCF op te zetten dat past bij haar lokale context en een slotdocument op te stellen om daarover verantwoording af te leggen. De slotdocumenten van de zeven continentale vergaderingen zullen worden gebruikt als basis voor het opstellen van het Instrumentum Laboris, dat in juni 2023 gereed zal zijn.

108. De overgrote meerderheid van de bisschoppenconferenties die op de door het secretariaat-generaal van de synode gestuurde raadpleging hebben gereageerd, willen dat vertegenwoordigers uit het gehele volk van God bij de continentale vergadering worden betrokken. Daarom wordt gevraagd dat alle vergaderingen 'ecclesiaal' zijn en niet alleen bisschoppelijk, zodat hun samenstelling de verscheidenheid van het godsvolk voldoende vertegenwoordigt: bisschoppen, priesters, diakens, godgewijde vrouwen en mannen, en leken. Met betrekking tot de deelnemers aan de continentale vergaderingen is het van belang bijzondere aandacht te schenken aan de aanwezigheid van vrouwen en jongeren (leken, mannen en vrouwen in opleiding, seminaristen); mensen die in armoede of gemarginaliseerd leven en mensen die rechtstreeks contact hebben met deze groepen en personen; afgevaardigden van andere christelijke denominaties; vertegenwoordigers van andere religies en geloofstradities; en mensen zonder religieuze overtuiging. Voorts worden de bisschoppen uitgenodigd om aan het slot van de continentale vergaderingen bijeen te komen om de beleefde synodale ervaring collegiaal te herlezen vanuit het perspectief van hun specifieke charisma en rol. In het bijzonder wordt hun gevraagd geschikte manieren te vinden om hun opdracht om het slotdocument te valideren en goed te keuren, zo uit te voeren dat het de vrucht is van een authentieke synodale reis, met respect voor het proces dat heeft plaatsgevonden en trouw is aan de verschillende stemmen van het godsvolk op elk continent.

109. Het proces dat van de publicatie van deze DCF leidt tot de opstelling van het Instrumentum Laboris zal door de volgende stappen gekenmerkt worden:

- 1) Het DCF zal worden toegezonden aan alle diocesane bisschoppen; elk van hen zal, samen met het diocesane synodale team dat de eerste fase coördineerde, een kerkelijk proces van beraad over het DCF organiseren, te beginnen met de drie vragen die hierboven in nr. 106 zijn aangegeven. Elke lokale Kerk zal zo de gelegenheid hebben om te luisteren naar de stem van de andere Kerken, verzameld in de DCF, en om vanuit haar eigen ervaring erop te reageren.
- 2) Elke bisschoppenconferentie heeft de taak om met medewerking van haar synodale team de reflecties rond de drie vragen van de afzonderlijke bisdommen te verzamelen en te synthetiseren in de voor haar eigen context meest geschikte vorm.
- 3) De reflectie en het beraad van elke bisschoppenconferentie worden vervolgens in de continentale vergadering uitgewisseld volgens de door de continentale taskforce vastgestelde modaliteiten.
- 4) Bij het plannen van het verloop van elke specifieke continentale vergadering kan het nuttig zijn na te denken over het gebruik van de wijdverbreide en erg gewaardeerde methode van het 'geestelijke gesprek' (zie Vademecum, bijlage B, nr. 8), die de betrokkenheid van allen bij de onderscheiding kan vergemakkelijken. Met name de drie fasen ervan moeten worden benadrukt: de inbreng van elke deelnemer, de weerklank bij het luisteren naar de anderen en de onderscheiding van de vruchten door de groep. Zoals al in de methodologische richtlijnen is benadrukt, zal het van belang zijn de deelname aan de continentale bijeenkomsten te verzekeren van bisschoppen, priesters, diakens, leken, godgewijde mannen en vrouwen en ook van mensen die de standpunten van degenen die zich in de marge bevinden, kunnen verwoorden.
- 5) Elke continentale vergadering stelt haar eigen slotdocument op van maximaal ongeveer twintig bladzijden, waarin de drie vragen vanuit haar eigen specifieke context worden benaderd. De slotdocumenten moeten vóór 31 maart 2023 door elke continentale werkgroep bij het secretariaat van de synode worden ingediend. Op basis van de slotdocumenten van de continentale vergaderingen zal in juni 2023 het Instrumentum laboris worden opgesteld.